

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรม และความเป็นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
  - 1.1 วิสัยทัศน์
  - 1.2 หลักการ
  - 1.3 จุดหมาย
  - 1.4 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน
  - 1.5 คุณลักษณะอันพึงประสงค์
  - 1.6 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร
  - 2.1 ความหมายของหลักสูตร
  - 2.2 ความหมายหลักสูตรการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย
  - 2.3 ความสำคัญของหลักสูตร
  - 2.4 องค์ประกอบของหลักสูตร
  - 2.5 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
  - 2.6 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร
  - 2.7 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
  - 2.8 การประเมินผลหลักสูตร
3. คุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย
  - 3.1 ความหมายของคุณธรรม
  - 3.2 ความหมายของจริยธรรม
  - 3.3 ความหมายของความเป็นไทย
  - 3.4 องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย
    - 3.4.1 ความมีวินัย
    - 3.4.2 ความประหยัด
    - 3.4.3 ความกตัญญูกตเวทิตะ

- 3.4.4 ความซื่อสัตย์สุจริต
- 3.4.5 ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย
- 3.5 แนวทางการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย
- 3.6 การวัดคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย
- 4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 4.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 4.2 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 4.3 ขั้นตอนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 4.4 แนวทางในการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 5. เจตคติ
  - 5.1 ความหมายของเจตคติ
  - 5.2 ลักษณะของเจตคติ
  - 5.3 องค์ประกอบของเจตคติ
  - 5.4 วิธีการวัดเจตคติ
  - 5.5 แบบวัดเจตคติ
  - 5.6 เจตคติต่อหลักสูตร
- 6. พฤติกรรม
  - 6.1 ความหมายของพฤติกรรม
  - 6.2 กระบวนการเกิดพฤติกรรม
  - 6.3 วิธีการวัดพฤติกรรม
  - 6.4 เครื่องมือวัดพฤติกรรม
  - 6.5 พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย
- 7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 3-5) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551

1. วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของ
ชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็น
พลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษต่อการศึกษาต่อประกอบ
อาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคน
สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

2. หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐาน
การเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรม
บนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษา
อย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัด
การศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและ
การจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย
ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

3. จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข
มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อ
จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและ
ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง

2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต

3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสพการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรม และข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาและมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก ใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม มีคุณธรรม

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทย และพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

6. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 12-13) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระบุว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจุบันต่างๆ เกิด ความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ใน การดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลก

อย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และ
ข้าราชการไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค
การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของ
เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทาง
เศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้าน
ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและ
สามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก
ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง
ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา
วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่
ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและ
สิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ
วัฒนธรรม จะทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่ต้องการ ดังนั้น สถานศึกษา ครูผู้สอน บุคลากรที่
เกี่ยวข้องกับการศึกษาจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาให้ตรงตามความต้องการของท้องถิ่น โดย
การพัฒนาหลักสูตรให้มีเนื้อหาสาระตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ในลักษณะบูรณาการสาระ
การเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี หลักสูตรและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามขั้นตอน
แล้วจัดทำหน่วยการเรียนรู้ สร้างเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย เป็น
สมาชิกที่ดีของสังคม

หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญต่อการจัดการศึกษาเพราะหลักสูตรเป็นเครื่องมือและเป็นตัวกำหนดแนวปฏิบัติ ในการจัดการศึกษาทุกระบบและทุกระดับการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ความหมายของหลักสูตร

มีผู้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

กรมวิชาการ (2542, หน้า 25) หลักสูตร หมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่แก่นักเรียนในโรงเรียน ประสบการณ์การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นเพราะความสามารถส่วนตัวของครู สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียน

กาญจนา คุณารักษ์ (2543, หน้า 2) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึงโครงการหรือแผนหรือข้อกำหนด อันประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรมและวัสดุต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนเอง และรวมถึงลำดับขั้นตอนของประสบการณ์ที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสมด้วย

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544, หน้า 14) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 4 ข้อ คือ

1. หลักสูตร หมายถึง รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่ใช้สอน
2. หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน
3. หลักสูตร หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอน
4. หลักสูตร หมายถึง สิ่งที่สังคมคาดหวังหรือมุ่งหวังจะให้ผู้เรียนได้รับ

ถวัลย์ มาศจรัส (2545, หน้า 52) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ และหลักสูตรเป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถให้บุคคลพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพแห่งตน

เอกรินทร์ สีมหาศาล (2546, หน้า 69) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าหลักสูตรมีความหมายหลายนัยเช่นหมายถึง รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากโปรแกรมการศึกษาต่างๆ ตามช่วงระยะเวลาที่จัดเตรียมไว้สำหรับกิจกรรมหนึ่งๆ ตามที่สถานศึกษากำหนด

เบญจวรรณ กี่สุขพันธ์ (2549, หน้า 2) ให้ความหมายของหลักสูตรว่ามี 2 ประการ

ประการที่หนึ่ง หลักสูตร หมายถึง เอกสารชุดหนึ่งที่อธิบายถึงปรัชญา หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหา และข้อปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียน

ประการที่สอง หลักสูตร หมายถึง ระบบในการจัดการทางด้านการศึกษา การจัดการศึกษาจะต้องดำเนินการเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น ได้แก่ การจัดการด้านบุคคล อาคารสถานที่

อุปกรณ์การสอน งบประมาณ เกี่ยวกับกระบวนการ ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน การจูงใจ นักเรียน เป็นต้น เกี่ยวกับผลผลิต ได้แก่ สมรรถภาพทางสมอง ความรู้สึก ศิลปกรรม จริยธรรม ทักษะในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น เป็นต้น

ทาบ (Taba, 1962, p.8) ได้นิยามหลักสูตรเอาไว้ว่า คือ แผนสำหรับการเรียนรู้ หลักสูตรทุกประเภทจะประกอบด้วยส่วนประกอบที่แน่นอน ปกติหลักสูตรจะบรรจุข้อความเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมาย เฉพาะหลักสูตรชี้ให้เห็นถึงการเลือกและการจัดเนื้อหา พร้อมทั้งบ่งบอกหรือแสดงแนวทางที่แน่นอนของการเรียนการสอนไม่ว่าจะมีจุดหมาย หรือการจัดเนื้อหาสาระเป็นตัวกำหนดหรือไม่ก็ตาม ประการสุดท้ายหลักสูตรจะรวมโปรแกรมการประเมินผลเข้าไว้ด้วย

แมคเคนซี (Mackenzie, 1967, p.402) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ข้อผูกพันของผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมในแง่ต่าง ๆ ซึ่งถูกเตรียมการไว้ภายใต้ทิศทางของโรงเรียน

ทรัม, และมิลเลอร์ (Trump, & Miller, 1968, pp.11-12) กล่าวว่า หลักสูตรคือ กิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ ที่เตรียมการไว้ และจัดให้แก่เด็กนักเรียนโดยโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน

เซเลอร์, และอเล็กซานเดอร์ (Saylor, & Alexander, 1974, p.4) ได้ให้คำนิยามหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรคือ การจัดเตรียมมวลประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสัมฤทธิ์ผล ความมุ่งหมายทางการศึกษาอย่างกว้าง ๆ และจุดมุ่งหมายเฉพาะของโรงเรียน

โบแชมป์ (Beauchamp, 1981, p.199) ซึ่งเป็นนักทฤษฎีหลักสูตรได้นิยามว่า หลักสูตรคือ เอกสารที่เขียนขึ้นมา หลักสูตรจะต้องได้แก่สิ่งที่เป็นเอกสาร

จากความหมายของหลักสูตรที่นักการศึกษาได้กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามต้องการ และผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง นำความรู้ที่ได้รับไปปรับประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

2. ความหมายหลักสูตรการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย

หลักสูตรการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย หมายถึง เนื้อหาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประสบการณ์ต่างๆ ที่จัดให้นักเรียนได้เรียนรู้ พัฒนา นักเรียนให้ไปสู่จุดหมายทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ ตามที่คาดหวัง อันจะทำให้ นักเรียนเกิด การเรียนรู้ มีพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข หลักสูตรประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา ขอบข่าย เนื้อหา เวลาเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล แผนการจัดการเรียนรู้

3. ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา เป็นเครื่องกำหนดทิศทางในการเรียนและการสอน เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งนักการศึกษา ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรที่คล้ายคลึง ดังนี้

อมรมา เล็กเริงสินธุ์ (2540, หน้า 19-20) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการที่จะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายและเป็นเครื่องชี้วัดให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของแต่ละประเทศเน้นหนักไปทางใด

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดเจตนาหรือเป้าหมายของการศึกษา ลงสู่การปฏิบัติ หรือเป็นสิ่งที่นำจุดมุ่งหมายและนโยบายการศึกษาไปแปลงเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา และเป็นกรอบทิศทางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งทำให้ผู้เรียนทราบได้ว่า จะได้เรียนรู้อะไร มีวิธีการเรียนรู้ และเมื่อเรียนจบครบหลักสูตรแล้วจะได้รับผลจากการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2545, หน้า 3) กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในทุกๆ ด้าน ช่วยชี้แนะผู้บริหารสถานศึกษา ครู ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้สามารถจัดมวลประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองในด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จนบรรลุผลตามจุดหมายของการจัดการศึกษา สถานศึกษาต้องทำงานร่วมกับ ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น วัด สถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายสำคัญของหลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 17) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า

1. หลักสูตรเป็นเสมือนบ้ำหลอมผลเมืองให้มีคุณภาพ
2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษา
3. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการศึกษา
4. หลักสูตรในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู
5. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่า ผู้เรียนและสังคมควรได้รับสิ่งใดบ้าง ที่จะป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง
7. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า เนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม
8. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและผาสุกเป็นอย่างไร

9. หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าเป็นอย่างไร

10. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะและเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ในสังคม และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง

เบญจวรรณ กีสุพันธ์ (2549, หน้า 2) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นหัวใจของการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา ต้องใช้หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามที่ต้องการทั้งสิ้น

ปราโมทย์ จันทรเรือง (2550, หน้า 6) กล่าวว่า หลักสูตรเปรียบเสมือนแผนที่เดินเรือซึ่งบอกให้กัปตัน หรือครูผู้สอนรู้ว่าจะต้องตั้งเข็มทิศไปทางใดและจุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนคืออะไร และระหว่างทางที่ไปจะต้องทำอะไรบ้าง ต้องใช้สื่อหรืออุปกรณ์ช่วยหรือต้องการตรวจสอบประเมินผล หรือต้องปรับปรุงวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการเรียน การสอนนั้นผู้เรียนต้องทราบล่วงหน้าก่อนว่าจะได้เรียนรู้อะไรและจะได้รับผลอย่างไร นอกจากนี้จะต้องมีการเตรียมการอย่างไร จึงจะสามารถเรียนรู้และได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

จากแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของหลักสูตรดังกล่าว สรุปได้ว่าหลักสูตรเป็นตัวกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาทุกระดับ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้

4. องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร เป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องและเป็นลำดับขั้นตอน นักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร ไว้ดังนี้

อ้าง บัวศรี (2542, หน้า 8-9) ได้กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร คือ

1. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (education goals and policies) หมายถึง สิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2. จุดหมายของหลักสูตร (curriculum aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว
3. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (types and structures) หมายถึง ลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชาหรือกลุ่มวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์
4. จุดประสงค์ของวิชา (subject objectives) หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว
5. เนื้อหา (content) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะ ความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการได้รับ
6. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้มีทักษะและความสามารถหลังจากที่ได้เรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้

7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional strategies) หมายถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้

8. การประเมินผล (evaluation) หมายถึง การประเมินผลการเรียนรู้เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

9. วัสดุและสื่อการเรียนการสอน (curriculum materials and Instructional media) หมายถึง เอกสาร สิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษาและอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพ การเรียนการสอน

กาญจนา คุณารักษ์ (2543, หน้า 14) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบอย่างน้อย 6 องค์ประกอบ คือ

1. ความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาวิชาและประสบการณ์
3. วิธีการสอนและการดำเนินการ
4. วัสดุอุปกรณ์การสอน
5. กิจกรรมการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

นิรมล ศตวุฒิ (2543, หน้า 26) กล่าวว่า หลักสูตรนั้นประกอบด้วย

1. หลักการ เป็นเป้าหมายปลายทางของหลักสูตร
2. จุดมุ่งหมาย แสดงความคาดหวังของหลักสูตร
3. จุดมุ่งหมายเฉพาะ หรือจุดประสงค์ของกลุ่มวิชาและรายวิชา
4. โครงสร้างหลักสูตร แสดงภาพรวมของทั้งหลักสูตร
5. เนื้อหาหลักสูตร
6. การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. แนวทางการใช้หลักสูตร

กรมวิชาการ (2545, หน้า 45) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. หลักการ
2. จุดหมาย
3. โครงสร้าง
4. การจัดหลักสูตร
5. การจัดเวลาเรียน
6. การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ
7. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

8. การจัดการเรียนรู้
9. สื่อการเรียนรู้
10. การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้
11. เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
12. เอกสารหลักฐานการศึกษา
13. การเทียบโอนผลการเรียน
14. การพัฒนาศักยภาพครู
15. การจัดหลักสูตรสถานศึกษา
16. การกำกับ ติดตาม และรายงานผล

รุจิรี ภูสาระ (2545, หน้า 18) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึง ส่วนที่อยู่ภายในหรือประกอบกันเข้าเป็นหลักสูตร เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร

ปราโมทย์ จันทร์เรือง (2550, หน้า 10) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ คือ

1. หลักการ
2. จุดหมาย
3. โครงสร้าง
4. คำอธิบายรายวิชา
5. ขอบข่ายเนื้อหา
6. เวลาเรียน
7. กิจกรรมการเรียนการสอน
8. สื่อการเรียนการสอน
9. การวัดและประเมินผล

อาร์มสตรอง (Armstrong, 1989, p.10) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมี 4 ประการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายที่โรงเรียนต้องการให้ผู้เรียนเกิดผล
2. ประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้จุดมุ่งหมายบรรลุผล
3. วิธีการจัดประสบการณ์ เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
4. วิธีการประเมินผล เพื่อตรวจสอบจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

โอริวา (Oliva, 2002, p.5) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร 4 ส่วน ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาสาระและประสบการณ์เรียนรู้
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การประเมินผล

จากแนวคิดดังกล่าว องค์ประกอบของหลักสูตรจะเป็นแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ ในโรงเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดหมายที่กำหนด องค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ คือ หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

5. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

กรมวิชาการ (2540, หน้า 31-32) ให้ความหมายว่า หมายถึงการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม หรือเป็นการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียด เนื้อหาวิชาชั้นใหม่และอาจรวมไปถึงการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้วย

พิสมัย ถีตะแก้ว (2541, หน้า 47) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมีความหมาย 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเดิมที่มีใช้อยู่แล้วให้ดีขึ้น มีความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น
2. การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึง การสร้างหลักสูตรใหม่ขึ้นมาให้แทนหลักสูตรเดิมซึ่งจะแตกต่างจากหลักสูตรเดิมทั้งระบบ

ศรีนทิพย์ ภู่อาลี (2542, หน้า 36) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นการแก้ไขหลักสูตรที่มีอยู่แล้วเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวความคิดพื้นฐานหรือแบบของหลักสูตรเดิมแต่เป็นการแก้ไขเพื่อให้ดีและเหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งต้องกระทำอยู่ตลอดเวลาในการใช้หลักสูตร ส่วนการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนั้นเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงจากหลักสูตรเดิมทั้งระบบทุกองค์ประกอบของหลักสูตร

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544, หน้า 2) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการตัดสินใจที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษา จุดมุ่งหมายของสถานศึกษา จุดประสงค์ของการสอนและการประเมินกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในหลักสูตรว่าสามารถวัดและประเมินประสิทธิภาพการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนในหลักสูตร ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพจะเป็นการสนับสนุนหลักในการพัฒนาประชากรของประเทศชาติให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามทิศทางการชาติต้องการ ความต้องการของสังคมและความเปลี่ยนแปลงในสังคมเป็นผลทำให้หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งไม่สามารถกำหนดหลักสูตรให้คงที่อยู่แบบเดิมได้ตลอดเวลา กระบวนการวางแผนหลักสูตรจึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ทาบ (Taba, 1962, p.454) กล่าวว่าไว้ว่าการพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงหลักสูตรอันเดิมให้ได้ผลดีขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมายการจัดเนื้อหาการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลเพื่อให้บรรลุจุดหมายใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ หรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมดตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ

และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้ จะมีผลกระทบทางด้านความคิด และความรู้สึกของทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐานของหลักสูตร

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของนักการศึกษา สรุปได้ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตร คือ การปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ดีขึ้น มีความสมบูรณ์และเหมาะสมมากขึ้น ในลักษณะการเพิ่มรายละเอียด ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้มี การพัฒนา สอดคล้องกับจุดหมายที่กำหนดไว้ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตรและการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

6. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

มีนักการศึกษาได้อธิบายรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

ไทเลอร์ (Tyler, 1949, p.1) มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนหลักสูตร (curriculum planning) โดยอาศัยการระดมความคิด แสวงหาคำตอบ 4 ประการต่อไปนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดทำหลักสูตร คือ

1. จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาคืออะไร
2. การที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษาของสถานศึกษาดังกล่าวผู้เรียนจะต้องใช้ประสบการณ์ในการศึกษาและการเรียนรู้เกี่ยวกับอะไรบ้าง
3. ประสบการณ์ในการศึกษาของผู้เรียนดังกล่าวจะมีหลักและวิธีการจัดการกำหนดไว้ จะมีวิธีการจัดการเรียนรู้อย่างไรให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย
4. เพื่อให้แน่ใจว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ จะมีวิธีการประเมินผลคุณภาพของหลักสูตรได้อย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร (curriculum developpment) แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ เน้นขั้นตอนการวางแผนหลักสูตรเป็นขั้นตอนสำคัญ เพราะข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์นี้สามารถนำไปกำหนดแนวคิดในการจัดทำหลักสูตรให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญ เพราะแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ เน้นกระบวนการสำรวจ ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลที่จำเป็นต่อการกำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาจากข้อมูล 3 แหล่ง คือแหล่งข้อมูลแรก คือ แหล่งข้อมูลด้านสังคม ได้แก่ การศึกษาค่านิยม ความเชื่อและบรรทัดฐานการดำรงชีวิตของคนในสังคม โครงสร้างที่สำคัญของสังคม รวมทั้งความมุ่งหวังจากคนในท้องถิ่น ชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ แหล่งข้อมูลที่สอง คือ แหล่งข้อมูลด้านผู้เรียน ได้แก่ ความต้องการ ความเข้าใจ ความสามารถ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรแห่งชาติต้องการและแหล่งข้อมูลที่สาม คือ แหล่งข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่าง ๆ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในกลุ่มวิชาชีพ เช่น แพทย์ วิศวกร นักวิทยาศาสตร์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เป็นต้น รวมถึงงานวิจัยที่สรุปผลการวิจัยและข้อคิดที่เป็นประโยชน์ ซึ่งเมื่อรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ได้แล้ว ต้องนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ ประมวลเป็นเป้าหมายของการจัด

การศึกษา และเมื่อกำหนดเป้าหมายได้แล้ว ต้องนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ ประมวลเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษา และเมื่อกำหนดเป้าหมายได้แล้วต้องนำมาศึกษาร่วมกันกับทฤษฎีการเรียนรู้ของนักจิตวิทยาการศึกษา กลุ่มต่างๆ เพื่อนำผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ที่คาดหวังมาผสมผสานกับแนวคิดพื้นฐานด้านปรัชญาการศึกษา จึงสามารถสรุปเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ชัดเจนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง ไทเลอร์ ได้เสนอเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนควรมีโอกาสฝึกพฤติกรรมและเรียนรู้เนื้อหาตามที่ระบุไว้ในจุดประสงค์
2. กิจกรรมและประสบการณ์ ควรทำให้ผู้เรียนพึงพอใจที่จะปฏิบัติตามพฤติกรรมที่ระบุไว้ในจุดประสงค์
3. กิจกรรมและประสบการณ์นั้นควรอยู่ในขอบข่ายความพอใจที่พึงปฏิบัติได้
4. กิจกรรมและประสบการณ์หลายๆ ด้านของการเรียนรู้อาจนำไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงข้อเดียว
5. ในทำนองเดียวกันกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้เพียงอย่างหนึ่ง อาจตอบสนองจุดประสงค์หลายๆ ข้อได้

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล เพื่อที่จะตรวจสอบดูว่าการจัดการเรียนการสอนได้บรรลุตามจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้หรือไม่ ควรจะมีการปรับแก้ในส่วนใดบ้าง ควรพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ที่จะวัดและพฤติกรรมที่คาดหวัง
2. วัดและวิเคราะห์สถานการณ์ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้น
3. ศึกษาสำรวจข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือที่จะวัดพฤติกรรมเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม
4. ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ ความเป็นปรนัย (objectivity) ความเชื่อมั่นได้ (reliability) และความเที่ยงตรง (validity)
5. การพิจารณาผลการประเมินให้เป็นประโยชน์ เพื่ออธิบายผลการเรียนรู้ เป็นรายบุคคลหรือเป็นรายกลุ่ม การอธิบายถึงส่วนดีของหลักสูตรหรือสิ่งที่ต้องปรับแก้ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ทาบ (Taba, 1962, p.12) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบ ที่มีขั้นตอนคล้ายรูปแบบของไทเลอร์ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการ (diagnosis of need) สำรวจปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่างๆ ของสังคมและผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดจุดหมาย (formulation of objectives) กำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจนหลังจากได้วิเคราะห์ความต้องการแล้ว

ขั้นตอนที่ 3 เลือกเนื้อหาสาระ (selection of content) จุดมุ่งหมายที่กำหนดแล้วจะมี ส่วนช่วยในการเลือกเนื้อหาสาระ ซึ่งนอกจากจะต้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย วยและความสามารถของผู้เรียนแล้ว ยังต้องมีความเชื่อถือได้และมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ด้วย

ขั้นตอนที่ 4 จัดรวบรวมเนื้อหาสาระ (organization of content) เนื้อหาสาระที่เลือกได้ ยังต้องนำมาจัดลำดับโดยคำนึงถึงความต่อเนื่อง และความยากง่ายของเนื้อหา ุฒิภาวะ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 5 คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (selection of learning experiences) ประสบการณ์การเรียนรู้ควรจัดโดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระและความต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 6 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ (organization of learning experiences) ประสบการณ์การเรียนรู้ควรจัดโดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระและความต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 7 กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมิน (determination of what to evaluate and of the means of doing it) การตัดสินใจว่าจะต้องประเมินอะไร เพื่อตรวจสอบผล ว่าบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และกำหนดด้วยว่าจะใช้วิธีประเมินผลอย่างไรใช้ เครื่องมืออะไร

เซเลอร์, และอเล็กซานเดอร์ (Saylor, & Alexander, 1974, p.30) รูปแบบการพัฒนา หลักสูตรของ มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเป้าหมาย จุดมุ่งหมายและขอบเขต (goals, objective, and domain) นักพัฒนาหลักสูตรควรกำหนดเป้าหมาย และจุดหมายของหลักสูตรเป็นสิ่งแรกเซเลอร์ และ อเล็กซานเดอร์ ได้เสนอขอบเขต 4 ขอบเขต ที่สำคัญที่ควรให้ความสนใจ ซึ่งได้แก่ พัฒนา ส่วนบุคคล มนุษยสัมพันธ์ ทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และความชำนาญเฉพาะด้าน อย่างไรก็ตาม อาจจะมีขอบเขตสำคัญอื่นๆ อีก ซึ่งนักพัฒนาหลักสูตรหรือผู้วางแผนหลักสูตรอาจ พิจารณาตามความเหมาะสมกับผู้เรียนและลักษณะทางสังคม ในการกำหนดเป้าหมาย กำหนด จุดมุ่งหมายและขอบเขตต่างๆ จะได้รับการคัดเลือกพิจารณาตัวแปรภายนอกอย่างรอบคอบ ตัวแปรดังกล่าว ได้แก่ ทักษะและความต้องการของสังคม ข้อบังคับด้านหลักสูตร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบหลักสูตร (curriculum design) หลังจากที่ได้กำหนดเป้าหมาย และจุดหมายของหลักสูตรนั้น นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องวางแผนออกแบบหลักสูตร การตัดสินใจ เกี่ยวกับการเลือกและจัดเนื้อหาสาระที่ได้เลือกมาแล้ว อย่างไรก็ตามรูปแบบของหลักสูตรที่เลือก แล้วควรจะให้เหมาะสม และสอดคล้องกับเป้าหมายและจุดหมายของหลักสูตร ความต้องการของ ผู้เรียนและลักษณะทางสังคม ตลอดจนข้อกำหนดต่างๆ ของสังคม และปรัชญาการศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การใช้หลักสูตร (curriculum implementation) หลังจากที่ได้ตัดสินใจ เลือกรูปแบบของหลักสูตรแล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปใช้ โดยครูผู้สอนวางแผน และจัดทำแผนการสอนในรูปแบบต่างๆ ครูผู้สอนเลือกวิธีสอนและวัสดุสื่อการเรียนการสอนที่จะ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่ได้กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลหลักสูตร (curriculum evaluation) การประเมินผลหลักสูตรจะเป็นขั้นตอนสุดท้ายของรูปแบบนี้ นักพัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอนจะต้องตัดสินใจเลือกเทคนิคการประเมินผลที่สามารถตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตร กล่าวอีกนัยหนึ่งคือสามารถบอกได้ว่าหลักสูตรบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลหลักสูตรควรเน้นการประเมินตัวหลักสูตร คุณภาพของการสอนและพฤติกรรมของการเรียนของผู้เรียน ผลการประเมินด้วยเทคนิควิธีการประเมินที่เลือกแล้วนี้ จะช่วยให้นักพัฒนาหลักสูตรสามารถตัดสินใจได้ว่ายังคงใช้หลักสูตรนี้ต่อไป หรือควรปรับปรุงแก้ไข หรือควรยกเลิกหลักสูตรดังกล่าว

จากแนวคิดของนักการศึกษาได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้หลากหลาย สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานกำหนดเป้าหมาย จุดมุ่งหมายและขอบเขตของหลักสูตร ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรออกแบบหลักสูตร จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับเป้าหมายและจุดประสงค์ และความต้องการของนักเรียน ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร เป็นขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตร

7. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

มีนักการศึกษาได้อธิบายกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 152) ได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรว่าประกอบด้วย 10 ขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร
4. การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา
5. การเลือกเนื้อหา
6. การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
7. การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
8. การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน
9. การประเมินผลการเรียนรู้
10. การจัดทำเอกสารหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544, หน้า 90) ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลที่มีความจำเป็นอันจะนำมาปรับปรุงหลักสูตร
2. สำรวจความต้องการและความจำเป็นของสังคม ชุมชน และผู้เรียน
3. กำหนดวัตถุประสงค์ของการให้การศึกษาให้ตรงกับความต้องการของสังคม

4. เลือกเนื้อหาวิชาที่ต้องการนำมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาที่ตรงกับวัตถุประสงค์
5. เลือกบุคลากรที่มีความชำนาญในเนื้อหาวิชานั้นๆ มาร่วมจัดทำหลักสูตร
6. จัดเรียงลำดับเนื้อหาความรู้
7. สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตรงกับเนื้อหาวิชาเพื่อจัดการเรียนการสอน
8. กำหนดการประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา

อุดม เขยทิววงศ์ (2545, หน้า 12) ยังได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรว่าประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน สังคม และปรัชญาการศึกษา
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
4. การนำหลักสูตรไปใช้
5. การประเมินผลหลักสูตร
6. การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2545, หน้า 9) ได้กล่าวว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตหน่วยการเรียนรู้หรือหลักสูตรเฉพาะรายวิชา หมายถึง การดำเนินการในลักษณะนำร่องกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยดำเนินงานตาม 8 กิจกรรม ดังนี้
  - 1.1 สัมภาษณ์ความต้องการของผู้เรียนเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำหลักสูตร
  - 1.2 ผู้วางแผนหลักสูตรร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมายที่ต้องการ
  - 1.3 เลือกเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้และพิจารณาตามความสำคัญของเนื้อหา
  - 1.4 จัดลำดับเนื้อหาจากเนื้อหาง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยากหรืออาจจัดตามลักษณะหรือธรรมชาติของเนื้อหาสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้ ซึ่งต้องสอดคล้องกับวุฒิภาวะ ความพร้อม และระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน
  - 1.5 เลือกวิธีการหรือยุทธวิธีที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้กับเนื้อหาได้ ซึ่งผู้เรียนจะทำความเข้าใจเนื้อหาโดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
  - 1.6 กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ และจัดลำดับขั้นตอนของการใช้กิจกรรม
  - 1.7 กำหนดสิ่งที่จะต้องประเมินและวิธีการในการประเมิน เพื่อตรวจสอบการบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูผู้สอนสามารถเลือกเทคนิควิธีอย่างหลากหลายเพื่อใช้ได้ให้เหมาะสมกับการวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน
  - 1.8 ตรวจสอบความสมดุลในเนื้อหาและประเภทของการเรียนรู้

2. การนำหลักสูตรหรือหน่วยการเรียนรู้ไปทดลองใช้ โดยครูผู้สอนนำหลักสูตรไปทดลองใช้ในชั้นเรียนที่ตนเองรับผิดชอบ มีการสังเกต วิเคราะห์ และเก็บรวบรวมผลการใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรให้สมบูรณ์

3. การปรับปรุงเนื้อหาในหลักสูตรให้สอดคล้องกัน ขั้นตอนนี้ปรับหน่วยการเรียนรู้หรือหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง พิจารณาความสอดคล้องระหว่างความสามารถของผู้เรียนกับทรัพยากรที่โรงเรียนมีอยู่

4. การพัฒนากรอบงาน โดยครูผู้สอนตรวจสอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในแต่ละหน่วยหรือแต่ละวิชา เพื่อนำไปกำหนดหลักการและเหตุผลของหลักสูตร

5. นำหลักสูตรไปใช้และเผยแพร่ เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนไปใช้จริงในห้องเรียนอย่างได้ผล

เบญจวรรณ กี่สุขพันธ์ (2549, หน้า 9) กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การกำหนดเนื้อหาสาระ
3. การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การนำหลักสูตรไปใช้
5. การประเมินหลักสูตร

ปราโมทย์ จันทรี่เรือง (2550, หน้า 52) อธิบายถึงวัฏจักรของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรไม่จำเป็นที่จะเป็นการร่างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น จำเป็นจะต้องคำนึงถึงข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรคือ ข้อมูลทางด้านประวัติและปรัชญาการศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนและทฤษฎีการเรียนรู้ ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม และข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา

ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หลังจากได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและได้ทราบสภาพปัญหา ความต้องการของสังคมและผู้เรียนแล้ว ก็จะถึงขั้นของการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพื่อเป็นการมุ่งแก้ปัญหาและสนองความต้องการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวมาแล้ว

ขั้นที่ 3 การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระและประสบการณ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะเนื้อหาสาระที่จะนำมาสอนเป็นเสมือนสื่อกลางที่จะพาผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล การประเมินผลเป็นการกำหนดมาตรการให้ทราบว่า ควรจะวัดและประเมินอย่างไรบ้าง จึงจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์หรือ

ความมุ่งหมายของหลักสูตร ในตำราที่ว่าด้วยการพัฒนาหลักสูตร โดยทั่วไปมักจะกล่าวถึง การวัดผลการเรียนโดยตรง เพราะการวัดผลการเรียนเป็นงานที่จัดทำโดยนักวัดผล และในทางปฏิบัตินั้นการวัดและประเมินผลการเรียนนั้นมักจะจัดทำระเบียบ

จากการที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ สรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรจะประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญหลายขั้นตอน มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน กระบวนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

8. การประเมินผลหลักสูตร

นักการศึกษาได้กล่าวถึงหลักการที่ต้องคำนึงถึงในการประเมินหลักสูตร ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 303-305) ได้กล่าวว่า การประเมินผลเพื่อการตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตรอาจใช้การทดสอบหรือการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การใช้แบบทดสอบ จะใช้ได้ผลดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเที่ยงและความแม่นยำตรงของแบบทดสอบ ตลอดจนความสามารถและความเชี่ยวชาญในการนำไปใช้ ด้วยเหตุนี้จึงควรระมัดระวังอย่างมากในการเลือกแบบทดสอบและผู้ที่จะทำการทดสอบ ถ้าผู้ที่จะทำการทดสอบยังขาดความเชี่ยวชาญหรือยังไม่มีความรู้ในการใช้แบบทดสอบก็ควรให้การอบรมและฝึกหัดใช้เสียก่อน และเนื่องจากผลของการทดสอบส่วนใหญ่จะต้องประมวลออกมาในรูปของปริมาณและอาจต้องใช้วิชาวสถิติในการคำนวณหาค่าต่างๆ ดังนั้นผู้ประเมินผลจึงควรมีความรู้เรื่องสถิติพอสมควร

2. ความคิดเห็นของพ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้สอนและชุมชน ผลของการศึกษาไม่ใช่เกิดแก่ตัวผู้เรียนแต่ฝ่ายเดียว แต่จะเกิดกับผู้สอนตลอดจนพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนย่อมที่ได้รับผลกระทบจากการศึกษาด้วยไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้นในการประเมินผลหลักสูตรจึงสมควรที่จะได้รับทราบความคิดเห็นของกลุ่มบุคคล โดยเฉพาะควรทราบว่าความต้องการของเขาเหล่านั้นมีอะไรบ้าง เช่นต้องการให้มีการประพฤติปฏิบัติอย่างไร นอกจากนี้ยังประสงค์ให้การศึกษำทำประโยชน์อะไรให้แก่สังคมบ้าง มีอะไรที่เห็นว่าเป็นข้อบกพร่องที่ทางฝ่ายการศึกษาควรแก้ไขหรือมีความพึงพอใจในหลักสูตร กระบวนการใช้หลักสูตรและผลผลิตจากการใช้หลักสูตรอย่างไรบ้าง สิ่งต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจช่วยให้การประเมินผลหลักสูตรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กรมวิชาการ (2544, หน้า 46) ได้เสนอแนวทางในการประเมินหลักสูตรการศึกษาว่าเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาในการตรวจสอบหลักสูตรของสถานศึกษา โดยแบ่งการประเมินหลักสูตรออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร และการประเมินหลังการใช้หลักสูตรดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การประเมินผลหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ เมื่อสถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเรียบร้อยแล้ว ก่อนนำหลักสูตรไปใช้จริง ควรมีการประเมิน ตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตรเสียก่อน การประเมินผลหลักสูตรในขั้นตอนนี้ ต้องอาศัย

ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ คือด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านเนื้อหาสาระของวิชา ด้านวิชาชีพครู ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม สอดคล้องและความเป็นไปได้ของหลักสูตร

2. การประเมินผลหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร ระหว่างที่มีการนำหลักสูตรไปใช้ ควรมีการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีเพียงใด ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง สิ่งที่ต้องประเมินหรือตรวจสอบในขั้นตอนนี้ ได้แก่ การบริหารจัดการหลักสูตร การนิเทศหลักสูตร เนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

3. การประเมินผลหลักสูตรหลังจากการใช้หลักสูตรในกรณีที่มีการใช้หลักสูตรมาแล้ว ระยะเวลาหนึ่งหรือเมื่อครบตามกระบวนการของหลักสูตร ควรมีการประเมินผลหลักสูตรทั้งระบบ ได้แก่ เอกสารหลักสูตร บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร การบริหารหลักสูตร การนิเทศ กำกับติดตามการจัดการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อสรุปผลว่าหลักสูตรที่จัดขึ้นมีความเหมาะสมที่จะใช้ต่อไปหรือควรปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

รุจิรี ภูสาระ (2545, หน้า 48) ได้เสนอรูปแบบการประเมินผล 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นกำหนดเป้าหมาย โดยกำหนดสิ่งที่จะต้องประเมิน ทำความเข้าใจกับจุดมุ่งหมายในการประเมิน อธิบายข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้ กำหนดข้อมูลที่สามารถหาได้ และให้คำนิยามหลักการ

2. ขั้นเตรียมการ พิจารณาว่าจะได้ข้อมูลจากใคร และเมื่อไร เทคนิคและเครื่องมือที่ต้องใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการประเมิน และเลือกเครื่องมือที่จำเป็นต้องใช้

3. ขั้นดำเนินการ เป็นการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดให้ตรงตามที่ต้องการประเมิน

4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการพิจารณามาตรฐานหรือเกณฑ์ที่เหมาะสมกับหลักสูตร ผลที่ตามมาจากการปฏิบัติของหลักสูตร และพิจารณาเหตุและผลที่เกี่ยวกับหลักสูตร

5. ขั้นรายงานผล เป็นการตีความหมายข้อมูลที่วิเคราะห์ สรุปผลหรือข้อเสนอเกี่ยวกับคุณภาพ และความถูกต้องของหลักสูตรตามเป้าหมาย และนำเสนอต่อสาธารณชน

กรมวิชาการ (2545, หน้า 27) กล่าวถึงการนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาสามารถดำเนินการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินการใช้หลักสูตรและงานวิชาการทั้งในและนอกสถานศึกษาได้ ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษา
2. จัดทำแผนงาน/โครงการนิเทศ ติดตาม กำกับในสถานศึกษา
3. จัดทำเอกสารการดำเนินงานบริหารจัดการหลักสูตรให้เป็นปัจจุบัน
4. มีการรายงานผลการนิเทศ
5. มีการจัดระบบติดตามและประเมินผล

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลหลักสูตร สรุปได้ว่า การประเมินผลหลักสูตร เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอน เครื่องมือและรูปแบบในการประเมินที่ถูกต้องเหมาะสมจะทำให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพและคุณภาพดียิ่งขึ้น

คุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย

1. ความหมายของคุณธรรม

ธีรรัตน์ กิจจาร์ภักษ์ (2542, หน้า 2) กล่าวว่า อุปนิสัยที่ฝังงามที่มีอยู่ในจิตใจของคนอุปนิสัยอันดีงามที่ได้จากความเพียรพยายามที่จะประพฤติจนกลายเป็นสิ่งเคยชิน คุณธรรมจะมีความสัมพันธ์กับหน้าที่เพราะการกระทำหน้าที่จนเป็นนิสัยจะกลายเป็นคุณธรรม

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ (2542, หน้า 7) อธิบายว่า คุณธรรมเป็นลักษณะความรู้สึกรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ จริยธรรมเป็นลักษณะแสดงออกทางร่างกาย

ประกาศรี สีหอำไพ (2543, หน้า 18) ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรมคือหลักธรรมที่สร้างความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในทางศีลธรรมมีคุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 115) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่คุณคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ฝังงาม มีประโยชน์มากและมีโทษน้อย สิ่งที่เป็นคุณธรรม ในแต่ละสังคมอาจจะแตกต่างกัน เพราะการเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นสิ่งที่ดี หรือไม่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนา และการศึกษาของคนในสังคมนั้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, หน้า 253) ได้ให้ความหมาย "คุณธรรม" ว่า คุณธรรม (คุณนะ-) น. สภาพคุณงามความดี

รัชชชัย ชัยจิรฉายากุล, และวราพรพรรณ น้อยสวน (2546, หน้า 67) กล่าวว่า ในทางพุทธศาสนา พระไตรปิฎกและพุทธธรรม กล่าวว่าคุณธรรม หมายถึง ความรัก ความรู้สึก

โคลเบิร์ก (Kohlberg, 1976, p.5) ได้ให้คำจำกัดความว่า คุณธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานประพฤติและปฏิบัติในสังคมและทำให้บุคคลพัฒนาจนกระทั่งมีลักษณะพฤติกรรมเป็นของตนเอง มาตรฐานการตัดสินใจของสังคมจะเป็นเครื่องตัดสินว่าการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ผิดหรือถูก

จากแนวคิดและความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงาม อุปนิสัยที่ดีงามที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเกิดจากการประพฤติปฏิบัติจนเคยชิน เกิดเป็นลักษณะนิสัยในทางถูกต้องและดีงามอยู่ภายในจิตใจของแต่ละคน

2. ความหมายของจริยธรรม

คำว่า "จริยธรรม" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546, หน้า 291) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม น. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

พูนทรัพย์ จันทรพันธ์ (2542, หน้า 238) ได้ให้ความหมายของคำว่าจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือความสำนึกผิดถูกอันเป็นเครื่องกำกับใจให้คนเรากระทำหรือประพฤติในด้านของความดี ความถูกต้อง ถ้าเด็กมีคุณธรรมในใจแล้ว คุณธรรมนั้นเองจะทำหน้าที่กำกับให้เด็กรู้จักเลือกแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอันดีงาม พฤติกรรมที่แสดงออก โดยมีคุณธรรมเป็นตัวกำกับนี้เอง เรียกว่า จริยธรรม

ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2542, หน้า 88) กล่าวถึงความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม ประกอบด้วยคำ 2 คำคือ จริยะ และธรรม คำว่า จริยะ หมายถึง ความประพฤติปฏิบัติที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนทางศาสนา

บุญมี แทนแก้ว (2542, หน้า 25) ได้ให้ความหมาย จริยธรรม หมายถึง "ธรรมชาติ หรือหลักที่บุคคลควรประพฤติ" จัดว่า "เป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดีงาม ถูกต้อง อันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคม และจริยธรรมจะมีได้จำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา อันได้แก่ คีล (precept) อันหมายถึง หลักหรือเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อตัดหรือฝึกหัดกาย และวาจาให้เรียบร้อย ให้เป็นปกติ กล่าวคือ จะพูดหรือทำสิ่งใดให้เป็นไปตามปกติ อย่าให้ผิดปกติ (ผิดคีล) เช่น พูดให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม กระทำให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือการทำถูกต้องเป็นธรรมหรือย่อมมีความสุข ความสบาย เบิกเบียน ไม่เดือดร้อนอันเป็นผล การมีความสุข สบาย เบิกเบียน ไม่เดือดร้อนดังกล่าว จึงเป็นผลของการมีศีลหรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมในจิตใจแล้ว ก็เป็นสาเหตุให้ประพฤติกิริยธรรมได้ถูกต้อง ดังนั้น คุณธรรมและศีลจึงเป็นโครงสร้างของจริยธรรม"

ไสว มาลัยทอง (2542, หน้า 5) ให้ความหมายของ จริยธรรม (morality) หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ หรือหลักคำสอนอันเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของมวลมนุษย์ ซึ่งได้รวบรวมเอาคำสั่งสอนต่างๆ มาเป็นหลักเกณฑ์สำหรับประพฤติและปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสม กฎหมายเป็นแนวทางของความประพฤติ การปฏิบัติที่มุ่งให้สังคมส่วนรวมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและนโยบายของรัฐบาลมีบทบาทในการกำหนดคุณค่าทาง จริยธรรมของสังคม วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี

ดวงเดือน พันธุมนาวิน, และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก (2543, หน้า 113) ให้ความหมาย จริยธรรม หมายถึง ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งคำว่าระบบนี้ หมายถึง ทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจนกระบวนการเกิด และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ด้วย

พล แสงสว่าง (2545, หน้า 34) ได้ให้ความหมายของ จริยธรรมไว้ว่า "จริยธรรม" "จริย" รากศัพท์เดิมมาจาก "จร" แปลว่า เดิน หมายถึง "ทางเดิน" เมื่อใช้กับคนคือ "ทางเดินของชีวิต" หรือ "แนวทางดำเนินชีวิต" เมื่อรวมกับคำว่า "ธรรม" ก็หมายถึง "แนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง"

ทศนา แคมมณี (2545, หน้า 4) ให้ความหมายของจริยธรรม ว่าเป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เป็นรูปธรรม

กู๊ด (Good, 1973, p.641) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกผิดชอบ ชั่วดี เป็นเกณฑ์มาตรฐานของพฤติกรรมในสังคม ซึ่งพัฒนาขึ้นจนกระทั่งมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง ผลของการกระทำผิดนั้นเป็นเครื่องตัดสินว่า การกระทำนั้นผิดหรือถูก โดยแต่ละระดับของพัฒนาการจริยธรรมจะมีเกณฑ์การตัดสินใจของสังคมนั้นๆ

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976, pp.4-5) ให้ความหมาย จริยธรรม ว่าเป็นพื้นฐานของความยุติธรรม ซึ่งยึดถือการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับโดยทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งมีความเป็นสากล ที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งกันเป็นอุดมคตินั้น พันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิและข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน

จากแนวคิดและความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความดีงาม ความสำนึกถูกผิด เป็นคุณสมบัติที่ดีในจิตใจอันเป็นเครื่องกำกับใจให้ประพฤติปฏิบัติในด้านความดี ความถูกต้อง เป็นลักษณะนิสัยให้แสดงออกซึ่งพฤติกรรมอันดีงาม เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ

3. ความหมายของความเป็นไทย

กรมวิชาการ (2529, หน้า 59) ให้ความหมาย ความเป็นไทยที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม คือ ความรักไทย ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ไม่ว่าจะเป็น วัตถุ บุคคล ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม มีความผูกพันห่วงแหนมาตุภูมิ มุ่งส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของประเทศ

ศรีเพ็ญ เกื้ออนศิริ (2547, หน้า 33) ให้ความหมาย ความเป็นไทยที่เป็นลักษณะของความรู้สึก ได้แก่ ความชื่นชอบ ความศรัทธาในเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของชาติไทย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นไทย ซึ่งได้แก่ ภาษาพูด ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี จิตใจหรือลักษณะแบบไทย

สรุปได้ว่า ความเป็นไทย หมายถึง ความชื่นชอบ ความศรัทธา มองเห็นคุณค่าของเอกลักษณ์ของชาติไทย ศิลปะวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไทย

4. องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย

มีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม ไว้หลายลักษณะ ดังนี้

สำเริง บุญเรืองรัตน์ (2540, หน้า 60) ได้เสนอจริยธรรมหลักที่สำคัญ ได้แก่

1. การใฝ่สัจธรรม คือ การแสวงหาความจริงยึดถือแต่ความจริง เชื่อแต่ในสิ่งที่มีเหตุมีผล
2. ความไม่ประมาท คือ การปฏิบัติตนด้วยการวางแผนอย่างรอบคอบรู้จักยับยั้งชั่งใจ และควบคุมได้ในสถานการณ์ต่างๆ

3. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา คือ ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีระบบด้วยการรับสภาพปัญหา สาเหตุ กำหนดเป้าหมายที่จะขจัดปัญหา และรู้วิธีการแก้ปัญหา

4. เมตตากฎหมาย คือ การเสียสละส่วนตน เพื่อเกื้อกูลบุคคลอื่น กระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

5. สติสัมปชัญญะ คือ การระลึกไว้ด้วยเสมอว่า ตนกำลังทำอะไร มีความรอบรู้ในการตัดสินใจ ปฏิบัติตนด้วยความรอบคอบ และระมัดระวังอยู่เสมอ

6. ความซื่อสัตย์สุจริต คือ การไม่ประพฤติผิด ดำเนินชีวิตด้วยความจริง ความถูกต้อง รักษาวิชาจากสัตย์ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบตามระเบียบ และกฎเกณฑ์ทางสังคม

7. ความขยันหมั่นเพียร คือ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจจดจ่อไม่ย่อท้อ ขยันอดทนเพื่อให้งานบรรลุผลตามเป้าหมาย

8. หิริโอตตปปะ คือ ความละอาย และเกรงกลัวต่อการทำผิดคิดไม่ซื่อ

ประกาศรี สืออำไพ (2543, หน้า 48) ได้กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต เป็นแนวทางอยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ได้แบ่งองค์ประกอบของจริยธรรมเป็น 3 ประการคือ

1. ระเบียบวินัย (discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ ทุกคนสามารถทำได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย ขาดผู้นำผู้ตาม ขาดระบบที่กระชับความเข้าใจ เป็นแบบแผนให้ยึดปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัยทำให้เกิดการละเมิดสิทธิ และหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ซาดิไดไว้ระเบียบวินัย ย่อมยากที่จะพัฒนาไปได้ ทัดเทียมชาติอื่น จึงควรประพฤติตามจารีตประเพณีของสังคม

2. สังคม (society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชากร เป็นกลุ่มที่ขยายวงกว้างเรียกว่า สังคม

3. อิสระเสรี (autonomy) ความมีสำนึกในโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับ ก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุข อยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้ว สามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรมสามารถปกครองตนเองได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 11-14) ได้สรุปลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ว่า ผู้เรียนควรเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข ดังนี้

1. คนดี คือคนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพ

ความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

2. คนเก่ง คือคนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง

3. คนมีความสุข คือคนที่มีสุขภาพดีทั้งกายและจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพจากการตกเป็นทาสของอบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ

สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (2549, หน้า 11) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 2 (พ.ศ. 2549-2553) กำหนดมาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนไว้ 8 มาตรฐาน และมาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย 6 ตัวบ่งชี้ คือ

1. ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือ
2. ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต
3. ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที
4. ผู้เรียนมีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม
5. ผู้เรียนมีความประหยัด รู้จักใช้สิ่งของส่วนตัว และส่วนรวมอย่างคุ้มค่า
6. ผู้เรียนภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

คณะรัฐมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (2550, หน้า 1- 3) ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถานบัน ศาสนาและสถาบันการศึกษา มีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข โดยยึดคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ดังนี้

1. ซын คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ซынต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญา แก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จ
2. ประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของแต่พอควรพอประมาณให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ
3. ความซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดภัยจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ
4. มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม

5. สุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทดีงาม มีสัมมาคารวะ

6. สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งกายใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใส เป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

7. สามัคคี คือ ความพร้อมเพียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกันร่วมใจกัน

8. มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 4) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนา ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 1) จัดทำแผนยุทธศาสตร์ ตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D) ได้กำหนดกรอบแนวคิด การจัดการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของ นักเรียน กระบวนการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์จึงเปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน คือ ด้านหนึ่งเป็น การจัดการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนตามหลักสูตรการศึกษาแต่ละช่วงชั้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ ประสพการณ์ มีทักษะการดำรงชีวิตที่เกิดจากการฝึกหัด สามารถใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ใน การพัฒนาตนเองและประกอบอาชีพ อีกด้านหนึ่งคือ เป็นการบ่มเพาะ กล่อมเกลา ปลูกฝังและ ปลูกจิตสำนึก เพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ซึ่งในจิตใจ เพื่อให้นักเรียนสามารถดำรงตน อยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยมีภารกิจ 3 ด้าน (3D) ได้แก่ ด้านประชาธิปไตย (democracy) ด้านคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย (decency) และด้านภูมิคุ้มกันภัยจาก ยาเสพติด (drug – free) โดยกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ดังนี้

1. ด้านประชาธิปไตย (democracy) มีความตระหนัก เห็นความสำคัญ ครัทธา และ เชื่อมมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งรังเกียจ การทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง

2. ด้านคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย (decency) มีคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม รู้ผิดชอบชั่วดี มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และยึดถือปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิต

3. ด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (drug – free) รู้จักหลีกเลี่ยงห่างไกลยาเสพติด

กระทรวงศึกษาธิการ (2553, ม.ป.ป.) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา 3D เพื่อให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายสถานศึกษา 3D ในการวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย (decency) ประกอบด้วย (1) มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษา มีคุณธรรมความเป็นไทย ต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ความดีงาม รู้ผิดชอบชั่วดี มีจิตสำนึก ความภาคภูมิใจ และยึดถือปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิตแห่งความเป็นไทย (2) ตัวบ่งชี้ ผู้เรียนมีวินัย มีความประหยัด มีความกตัญญูกตเวที มีความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มีความรู้ความเข้าใจ ชื่นชมและสืบสานศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่งดงามของท้องถิ่นและของไทย ผู้เรียนรู้จักตนเอง รักและเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีพฤติกรรมในทางสร้างสรรค์ สามารถปรับตนให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม เป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สงบเรียบร้อยและเป็นแบบแผนในการประพฤติที่งดงามของบุคคลในสังคม จากการศึกษาที่นักวิชาการ และหน่วยงานทั้งหลายได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย ประกอบด้วย ความมีวินัย ความประหยัด ความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์สุจริต และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ความมีวินัย

1. ความหมายของความมีวินัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2538, หน้า 12-13) กล่าวว่า วินัยเป็นการบัญญัติของมนุษย์เป็นการจัดตั้งการสมมติ ได้แก่ การจัดระเบียบความเป็นอยู่และการจัดระเบียบสังคมซึ่งแยกเป็นความหมาย 3 อย่าง คือ

1. การจัดระเบียบระบบ เรียกว่า วินัย
2. ตัวระเบียบระบบ เรียกว่า วินัย
3. การฝึกคนให้อยู่ในระบบระเบียบ เรียกว่า วินัย

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ (2541, หน้า 72) กล่าวว่า วินัย หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายวาจาของคนให้เรียบร้อยดีงามเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบซึ่งกันและกัน

กรมวิชาการ (2543, หน้า 55) บันทึกว่า ความมีวินัยหมายถึง คุณลักษณะจิตใจ พฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตนตามระเบียบ กฎ กติกาของสังคม เพื่อประโยชน์สุขของตนเอง และส่วนรวม พฤติกรรมที่พึงซึ่งถึงความมีวินัย มีดังนี้

1. สนใจใฝ่รู้
2. ควบคุมตนเอง
3. รับผิดชอบ
4. มีเหตุผล
5. ซื่อสัตย์
6. ขยัน
7. ตรงต่อเวลา
8. เชื่อมั่นในตนเอง
9. อุตุน
10. เป็นผู้นำ
11. ความร่วมมือ
12. การรับฟัง/เคารพความคิดผู้อื่น
13. การเคารพในสิทธิของผู้อื่น
14. การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง
15. การยอมรับการกระทำของตน
16. การรู้จักเสียสละ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
17. การช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม
18. การทำตามข้อตกลง
19. ความเชื่อมั่นในตนเอง และผู้อื่น
20. การมีวินัยในการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2544, หน้า 17) สรุปความหมายของวินัย หมายถึง กฎระเบียบ ข้อตกลง ที่สังคมกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติเพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข ความมีวินัยเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

1. วินัยที่เกิดจากสังคมภายนอก หรือผู้อื่นเป็นผู้ควบคุมให้มีวินัย เป็นการกระทำตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ โดยได้รับการแนะนำ ชี้แนะ บอกล่าว สั่ง หรือบังคับ เพื่อให้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมในสังคม การแนะนำบอกล่าวอย่างมีเหตุผลจะช่วยให้เกิดการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง นำไปสู่ความเคยชินที่ดี ซึ่งเป็นพื้นฐานของจริยธรรมที่นำไปสู่ การมีวินัยในตนเอง เรียกว่า "วินัยภายนอก"

2. วินัยที่เกิดจากบุคคลผู้นั้นเองเป็นผู้ควบคุมให้เกิดวินัย เป็นการตัดสินใจและเลือกกระทำด้วยความสมัครใจของตนเอง ซึ่งเป็นผลจากความเคยชินที่มีความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ หรือจริยธรรมในการปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

ปรีชา ชรรมา (2545, หน้า 33) ให้ความหมายว่า วินัยแห่งตน (self-discipline) หมายถึง การควบคุมพฤติกรรมของบุคคลด้วยความสามารถของตนเองได้เป็นผลสำเร็จตามเป้าหมาย อันเป็นที่ยอมรับ โดยงดเว้นหรือระงับยับยั้งการกระทำอันไม่เหมาะสม และนำตนไปสู่การกระทำอันเหมาะสมยิ่งขึ้น

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2545, หน้า 101) กล่าวว่า คำว่า "วินัย" เป็นคำที่มีความหมายได้หลายอย่าง ผู้บริหารแต่ละคนก็อาจมีความคิดเห็นในเรื่องของวินัยไม่ตรงกัน บางคนอาจเข้าใจว่า วินัย หมายถึง ความสามารถที่จะควบคุมความประพฤติของนักเรียน บางคนเข้าใจว่า วินัย หมายถึง การทำโทษนักเรียน ในอดีตวินัยมักจะหมายถึง การทำโทษนักเรียนที่ประพฤติผิดไปจากแบบแผนของโรงเรียน วินัยกลายเป็นการบังคับให้นักเรียนปฏิบัติตามสิ่งที่ครูเห็นว่า เป็นของดีงาม ในปัจจุบัน วินัยถือว่า เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งของการศึกษาในการที่จะปรับปรุง และส่งเสริมความประพฤติของนักเรียน แม้ว่า วินัยอาจเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนตามกฎหมายหรือข้อบังคับของโรงเรียน แต่ไม่ใช่เป็นการขู่เข็ญบังคับ แต่วินัยมุ่งที่จะให้นักเรียนควบคุมตนเอง (self-control) มีวินัยในตนเอง (self-discipline) และรู้จักปกครองตนเอง นักการศึกษาในปัจจุบัน อาจยอมรับว่าวินัยยังคงเกี่ยวข้องกับการสร้างกฎข้อบังคับ แต่นักการศึกษาส่วนใหญ่ก็เน้นในการศึกษาเพื่อจะให้เกิดวินัยในตนเอง สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่ซับซ้อน จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะพัฒนาความประพฤติ ให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง ควบคุมตนเองจากภายใน (within) มากกว่าที่จะให้กฎเกณฑ์หรือสิ่งแวดล้อมเป็นตัวบังคับของความประพฤติ

วินัยในโรงเรียนที่สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น อาจมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. พฤติกรรมของนักเรียนส่วนใหญ่เป็นการควบคุมตนเอง
2. อำนาจที่ใช้จะขึ้นกับหลักของเมตตาธรรมมากกว่าที่จะขึ้นกับตัวบุคคล
3. การเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่งหรือระเบียบควรจะขึ้นกับความเข้าใจในเหตุผลมากกว่าที่จะยอมรับโดยปราศจากเหตุผล
4. กิจกรรมในโรงเรียน และประสบการณ์ในชั้นเรียนควรจะสร้างขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ และปรารถนา
5. ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียนนั้นควรจะคำนึงถึงภูมิหลังของนักเรียนด้วย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 1077) ได้ให้ความหมายของคำว่าวินัย หมายถึง ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 1-3) ให้ความหมายของความมีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม ผู้ที่มีวินัยเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบันองค์กร/สังคมและประเทศชาติ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, หน้า 20) ได้ให้คำอธิบายว่า ความมีวินัย หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการควบคุมตนเองให้กระทำการและปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับของโรงเรียนในสิ่งที่ดี มีประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

สรุปได้ว่า ความมีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตนยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติที่ถูกต้องตั้งมาอย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง

2. ประเภทของความมีวินัย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537, หน้า 4-5) ได้แบ่งวินัยออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วินัยภายนอก หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งประพฤติปฏิบัติโดยเกรงกลัวอำนาจหรือการถูกลงโทษเป็นการปฏิบัติที่บุคคลดังกล่าวไม่มีความเต็มใจ ตกอยู่ในภาวะจำยอม ถูกควบคุมวินัยภายนอกเกิดจากการใช้อำนาจบางอย่างบังคับให้บุคคลปฏิบัติตาม ซึ่งบุคคลอาจกระทำเพียงชั่วขณะเมื่อมีอำนาจนั้นคงอยู่ แต่หากอำนาจบังคับนี้หมดไปวินัยก็จะหมดไปด้วยเช่นกัน และคนส่วนมากเห็นว่าวินัยเกิดจากการดูแลควบคุม

2. วินัยตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับตนขึ้นโดยสมัครใจ ไม่มีใครบังคับหรือควบคุมจากอำนาจใดๆ และข้อประพฤติปฏิบัตินี้ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคม วินัยในตนเองเกิดจากความสมัครใจของบุคคลที่ผ่านการเรียนรู้อบรมเลือกสรรไว้เป็นหลักปฏิบัติประจำตน

วินเซนท์ (Vincent, 1961, pp.42-43) กล่าวว่า วินัยในตนเอง หมายถึงการที่บุคคลไม่กระทำการใดๆ อันเป็นผลให้เกิดความยุ่งยากต่อตนเองในอนาคต หรือการไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของบุคคลอื่น รวมทั้งหมายถึงการที่บุคคลไม่อยากกระทำแต่การกระทำนั้นช่วยให้ความต้องการและสิทธิของบุคคลอื่นได้รับการตอบสนอง หรือการกระทำสิ่งอันเป็นผลให้ผู้นั้นประสบความสำเร็จในอนาคต

สรุปได้ว่า ประเภทของความมีวินัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) วินัยภายนอก การยึดมั่นที่จะประพฤติตนตามแบบแผน ระเบียบข้อบังคับ ข้อปฏิบัติที่ถูกต้องตั้งมาอย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง 2) วินัยในตนเอง การเลือกข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับตนเอง

ความประหยัด

1 ความหมายของความประหยัด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 667) ได้ให้ความหมายของคำว่าความประหยัด หมายถึง การยับยั้ง ระมัดระวัง ใช้จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ

อุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 36-37) อ้างถึง ท่านพุทธทาส ที่ให้ข้อคิด เรื่อง ความประหยัด ว่า “เมื่อพูดถึงเรื่องความประหยัด คนส่วนมากก็จะคิดไปว่า ไม่จำเป็นจะต้องอาศัยหลักพุทธศาสนา” “ที่พูดนี้ก็หมายความว่า เขาไม่รู้หลักพุทธศาสนา ก็คือเรื่อง ประหยัดอย่างยิ่ง

อยู่ด้วยก็ขอให้ดูเรื่องต่างๆ ของวินัยในหลักธรรมะ วินัยปาติโมกข์ และอภิสมจจาระนั้นแหละ มีหลายข้อที่ปรับภิกษุที่ไม่ประหยัด ผู้หยามคายต่อเครื่องใช้ไม้สอย ไม่ประหยัด เวลา ไม่ประหยัด เรี่ยวแรง ไม่ประหยัดสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้ค้ำกันกระทั่งว่า มีวินัยห้ามไม่ให้ถ่ายอุจจาระด้วยเบงแรง นี่ก็เป็นเรื่องประหยัด ประหยัดในฐานะที่เราเป็นคนยากจน ไม่มีหยูกยารักษาโรคภัยไข้เจ็บ แต่ก็ประหยัดโดยไม่ให้มันเกิดโรคภัยไข้เจ็บ เพราะว่าการถ่ายอุจจาระเบงแรงนั้น เป็นที่มาของโรคภัยไข้เจ็บหลายอย่างชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็โรคริดสีดวงที่เกิดที่ทวาร เป็นต้น” ขอพูดว่า “ประหยัด” มันต้องพูดเลยไปถึงคำว่า “สันโดษ” ด้วย เพราะ สันโดษนั้นเป็นรากฐานของการประหยัด

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 1-3) ให้ความหมาย ของความประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของแต่พอควรพอประมาณให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้คิดก่อนซื้อ เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, หน้า 24) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า ประหยัด หมายถึง การที่นักเรียนใช้ทรัพย์สินและสิ่งของ ทั้งของตนเองและของส่วนรวมอย่างคุ้มค่าตามความจำเป็น เลือกซื้อสิ่งที่มีประโยชน์ สิ่งจำเป็น และรู้จักเก็บออม

สรุปได้ว่า ความประหยัด หมายถึง การรู้จักเก็บออม ยับยั้ง ระวังระวัง ใช้จ่ายสิ่งของต่างๆ เท่าที่จำเป็นอย่างคุ้มค่าพอควรแก่ฐานะ

2. ประเภทของความประหยัด

อุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 63-64) กล่าวไว้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นของดีที่ทุกคนควรใส่ใจ และควรหาหนทางนำมาประพฤติปฏิบัติกันให้ได้ เพื่อความสุขความเจริญของตัวเรา และสังคมของเรา แต่การนำมาประพฤติปฏิบัติให้ได้นั้นควรทำเป็นแบบแผนการปฏิบัติในแต่ละวัน แต่ละเดือน แต่ละปี และทำไปจนกลายเป็นนิสัยประจำตัวการใช้วิถีชีวิตพอเพียงมีรูปแบบดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายการเก็บออม (แต่ละเดือน แต่ละปี จะมีเงินออมเท่าไร)
2. กำหนดเป้าหมายการใช้จ่าย (แต่ละวัน แต่ละเดือน จะมีเงินเท่าไร เมื่อไรต้องใช้เงินก้อนใหญ่)
3. ประหยัดรายจ่าย (จ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับเป้าหมายการใช้จ่าย เพื่อให้มีเงินเหลือมากขึ้น)
4. จ่ายคุ้มค่า (จ่ายเท่าเดิม แต่ได้ประโยชน์มากขึ้น)
5. ใช้เท่าที่จำเป็น (น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์มือถือ)
6. พึ่งระวังค่าใช้จ่ายที่มักจะไม่ถึง (ค่าธรรมเนียมรายเดือน รายปี ค่าภาษี ค่าดอกเบี้ยบัตรเครดิต ค่าปรับจ่ายหนี้ช้า)

7. ไม่ก่อหนี้ โดยไม่จำเป็น และเกินกำลัง (หนี้มีได้แต่ต้องไม่เกินกำลัง และต้องชำระคืนให้หมดโดยเร็ว)

นอกจากนั้น อุตมพร อมรธรรม (2549, หน้า 109) ยังกล่าวอีกว่า การกินใช้อย่างประหยัดชีวิตพอเพียงตลอดกาล คำว่า กินใช้อย่างประหยัดนี้ หมายถึง กินใช้ตามสมควรแก่ฐานะของตนไม่ให้อึดอัดขาดแคลน ขณะเดียวกันก็ไม่ให้ฟุ่มเฟือย สมดังที่สุภาวดีสอนหญิงกล่าวไว้ว่า

“มีสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์
จงมีกินน้อยกินน้อยค่อยบรรจบ อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน”

สรุปได้ว่า ประเภทของความประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงิน และทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์

ความกตัญญูกตเวที

ความหมายของความกตัญญูกตเวที

พระเทพคุณาภรณ์ (2553, ม.ป.ป.) กล่าวว่า คนดี ย่อมเป็นที่ยกย่องนับถือของคนทั่วไป เพราะอำนาจของความกตัญญูกตเวที ดังพระบาลีที่ว่า “ความกตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี” กตัญญู หมายถึง บุคคลผู้รู้คุณคนอื่น กตเวที หมายถึง บุคคลที่ตอบแทนผู้มีคุณแก่ตน ดังนั้น คำว่า กตัญญูกตเวที จึงหมายถึง บุคคลผู้รู้คุณที่คนอื่นกระทำแล้วและทำตอบแทน บุคคลที่มีคุณและสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เรานั้นมีมากมาย ยกตัวอย่างเช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ เป็นต้น

1. พ่อแม่เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูก เลี้ยงดู ปกป้องและรักษา พ่อแม่ที่เป็นพ่อแม่จริงๆ เมื่อท่านให้กำเนิดลูกแล้วจะไม่ทอดทิ้ง ถึงแม้จะประสบความลำบากยากจน ลำเค็ญสักเพียงใด ก็ตามจะไม่ทอดทิ้งลูก กลับคอยป้องกันอันตรายต่างๆ ไม่ให้เกิดแก่ลูก พ่อแม่ได้เลี้ยงดู จึงต้องเลี้ยงท่านตอบแทน ช่วยทำการงานของท่าน รักษาวงศ์สกุลไว้ ประพฤติตนให้เป็นผู้ควรรับมรดก เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ดังนั้น พ่อแม่จึงเป็นผู้มีคุณแก่ลูกทั้งหลาย

2. ครูอาจารย์ เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้ ไม่ว่าจะป็นระดับไหนชั้นไหนก็ตาม เรียกว่าท่านสอนให้เรามีความรู้ ความสามารถ ประกอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม นำคุณธรรมและจริยธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือป้องกันตัวเอง นำความรู้ความสามารถไปใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพการงาน ครูอาจารย์นับได้ว่า เป็นครูคนที่สองรองจากพ่อแม่ ครูอาจารย์ ได้อบรมสั่งสอน เมื่ออยู่ร่วมกับท่านต้องคอยรับใช้ เวลาท่านมีกิจเรียกใช้ก็ยินดีรับใช้ เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่านและตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ดังนั้น ครูอาจารย์จึงเป็นผู้มีคุณแก่ศิษย์ทั้งหลาย

3. พระมหากษัตริย์ หมายถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ผู้ทรงเป็นพระประมุขของประเทศ สืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์องค์ก่อนๆ ซึ่งได้รักษาเอกราชของประเทศมา ไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของชาติอื่น มอบมรดกคือเอกราชและอธิปไตยไว้ให้แก่พวกเรา ทุกวันนี้ พระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของชนชาติไทย ทรงสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อความ

ของพสกนิกร โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ แม้จะอยู่ในถิ่นทุรกันดาร พระองค์ก็เสด็จไปบำตทุกข์ บำรุงสุข ช่วยเหลือและให้กำลังใจเสมอ ดังนั้น พระมหากษัตริย์ จึงเป็นผู้มีคุณแก่พสกนิกรทั้งหลาย สมควรที่บุคคลผู้อาศัยอยู่ใต้ร่มพระบารมีต้องประพฤติตนเป็นพลเมืองดี เคารพเชื่อฟังในพระบรมราชาภาพ

ด้วยเหตุที่พ่อแม่ ครูอาจารย์ และพระมหากษัตริย์ ได้สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ลูก จึงนับว่าเป็นผู้มีคุณ และสมควรอย่างยิ่งที่ทุกๆ คนควรที่จะตอบแทนคุณ คือ สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ท่านเหล่านั้นบ้างตามสมควรแก่ความสามารถและโอกาสอันววย

พระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2553, ม.ป.ป.) กล่าวว่า พุทธศาสนสุภาษิตที่แปลความว่า “ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี” ไม่ควรตีความหมายของพุทธศาสนสุภาษิตนี้เพียงระดับเดียว คือความสำนึกในพระคุณ และตอบแทนพระคุณท่านเท่านั้น แต่ควรตีความหมายให้ครบสองระดับด้วย คือความเป็นผู้สมควรได้รับความกตัญญูกตเวที สรุปลักษณะต้องเป็นคนดีด้วยความกตัญญูกตเวที ทั้งสมควรแก่ความกตัญญูกตเวทีของผู้อื่น และทั้งมีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้อื่นครบสองนัยคือ ทำคุณด้วยและตอบแทนคุณด้วยมีความกตัญญูกตเวทีครบองค์ทั้งสองจึงเป็นคนดีสมบูรณ์

มงคลชีวิต 38 ประการ (2553, ม.ป.ป.) อธิบายไว้ว่า ความกตัญญู คือความรู้คุณ หมายถึงความเป็นผู้มีใจกระจำง มีสติปัญญาบริบูรณ์ รู้อุปการคุณที่ผู้อื่นกระทำแล้วแก่ตน ผู้ใดก็ตามที่ทำคุณแก่ตนแล้ว ไม่ว่าจะมากก็ตามน้อยก็ตาม เช่น เลี้ยงดู สั่งสอน ให้ที่พักให้งานทำ ย่อมระลึกถึงด้วยความซาบซึ้งอยู่เสมอ ไม่ลืมอุปการคุณนั้นเลย อีกนัยหนึ่ง ความกตัญญู หมายถึง ความรู้บุญหรือรู้อุปการะของบุญ ที่ตนทำไว้แล้ว รู้ว่าที่ตนเองพ้นจากภัยอันตรายทั้งหลาย ได้ดีมีสุขอยู่ในปัจจุบัน ก็เพราะบุญทั้งหลายที่เคยทำไว้ในอดีตส่งผลให้ จึงไม่ลืมอุปการะของบุญนั้นเลย และตั้งใจสร้างสมบุญใหม่ให้ยิ่งๆ ขึ้นไป รวมความแล้ว กตัญญูจึงหมายถึงการรู้จักบุญคุณ อะไรก็ตามที่เป็นบุญหรือมีคุณต่อตนแล้ว ก็ตามระลึกนึกถึงด้วยความซาบซึ้งไม่ลืมเลย คนมีกตัญญูถึงแม้จะหยิ่งดาดบอดมืดทั้งสองข้างแต่ใจของเขาใสกระจำง ยิ่งกว่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์รวมกันเสียอีก

สิ่งที่ควรแก่ความกตัญญู คือทุกสิ่งที่มีคุณแก่เรา ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 5 ประการ ได้แก่

1. กตัญญูต่อบุคคล คือใครก็ตามที่เคยมีพระคุณต่อเรา ไม่ว่าจะมาก น้อยเพียงไร จะต้องกตัญญูรู้คุณท่าน ติดตามระลึกถึงเสมอด้วยความซาบซึ้ง พยายามหาโอกาสตอบแทนคุณท่านให้ได้ โดยเฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสงฆ์ ปิตามารดา ครู อุปัชฌาย์อาจารย์ พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครอง ที่ทรงทศพิธราชธรรม จะต้องตามระลึกถึงพระคุณของท่านให้จงหนัก ให้ปฏิบัติตัวให้เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และเป็นพุทธมามกะสมชื่อ

2. กตัญญูต่อสัตว์ คือสัตว์ที่มีคุณต่อเรา เช่น ช้าง ม้า วัว ความ ที่ใช้งาน จะต้องใช้ด้วยความกรุณาปราณี ไม่เขี้ยวตม้นจนเหลือเกิน อย่าใช้งานหนักจนเป็นการทรมาน ขณะเดียวกัน

ต้องเลี้ยงดูให้อาหารอย่าให้อดอยาก ให้ได้กินได้นอนได้พักผ่อนตามเวลา ตัวอย่างในเรื่องกตัญญูต่อสัตว์นี้มีอยู่ว่าในสมัยก่อนพุทธกาล วันหนึ่งพระเจ้ากรุงราชคฤห์เสด็จประพาสอุทยาน และได้บรรทมหลับในอุทยานนั้น ขณะนั้นมีงูเห่าตัวหนึ่งเลื้อยเข้ามาและกำลังจะฉกกัดพระองค์ เผอิญมีกระแตตัวหนึ่งเห็นเข้าแล้วร้องขึ้น พระองค์จึงสะดุ้งตื่นและไล่งูให้พ้นไป ทรงระลึกถึงคุณของกระแตว่าเป็นผู้ช่วยชีวิตพระองค์ไว้ จึงรับสั่งให้พระราชทานเหยื่อแก่กระแตในอุทยานนั้นทุกวัน และห้ามไม่ให้ใครทำอันตรายแก่กระแตในอุทยานนั้น คนทั้งหลายจึงเรียกอุทยานนั้นว่า เวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน แปลว่า ป่าไผ่อันเป็นที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต ซึ่งต่อมาก็คือ เวฬุวันมหาวิหาร วัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนานั่นเอง

3. กตัญญูต่อสิ่งของ คือของสิ่งใดก็ตามที่มีคุณต่อเรา เช่นหนังสือธรรมะ หนังสือเรียน สถานศึกษา วัด ต้นไม้ ป่าไม้ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการหาเลี้ยงชีพ ฯลฯ จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ให้ดี ไม่ลบหลู่ดูแคลน ไม่ทำลาย ตัวอย่างเช่น ไม้คานที่หาบของขาย เมื่อเจ้าของตั้งตัวได้ ร่ำรวยขึ้นก็ไม่ทิ้ง ยังคิดถึงคุณของไม้คานอยู่ ถือเป็นของคู่ชีวิตช่วยเหลือตนสร้างฐานะมา จึงเลี่ยมทองเก็บไว้เป็นที่ระลึก ไว้เป็นเครื่องเตือนใจ อย่างนี้ก็มี มีกส่าวไว้ใน เตมีชาดกว่า “อย่าว่าถึงคนที่เราได้พึ่งพาอาศัยกันเลย แม้แต่ต้นไม้ที่ได้อาศัยร่มเงา ก็หาควรจะหักกิ่งริดก้านรานใบของมันไม่ ผู้ใดพำนักอาศัยนั่งนอนได้ร่มเงาของต้นไม้ใดแล้ว ยังขึ้นหักกิ่งริดก้านรานใบ เต็ดยอดซุดรากถากเปลือก ผู้นั้นชื่อว่าทำร้ายมิตร เป็นคนชั่วช้าเลวทราม จะมีแต่อัปมงคล เป็นเบื้องหน้า”

4. กตัญญูต่อบุญ คือรู้ว่าคนเราเกิดมามีอายุยืนยาว ร่างกายแข็งแรง มีพรพรรณดี สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความสุขความเจริญ มีความก้าวหน้า มีทรัพย์สมบัติมากก็เนื่องมาจากผลของบุญ จะไปสวรรค์กระทั่งไปนิพพานได้ก็ด้วยบุญ กล่าวได้ว่า ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยบุญ ทั้งบุญเก่าที่ได้สั่งสมมาดีแล้วและบุญใหม่ที่เพียรสร้างขึ้นประกอบกัน จึงมีความรู้คุณของบุญ มีความอ่อนน้อมในตัว ไม่ดูถูกบุญ ตามระลึกถึงบุญเก่าให้จิตใจชุ่มชื่น และไม่ประมาทในการสร้างบุญใหม่ให้อีกๆ ขึ้นไป

5. กตัญญูต่อตนเอง คือรู้ว่าร่างกายของเรานี้เป็นอุปกรณ์สำคัญที่เราจะใช้อาศัยในการทำความดี ใช้ในการสร้างบุญกุศลนานาประการ เพื่อความสุขความเจริญก้าวหน้าแก่ตนเอง จึงทะนุถนอมดูแลร่างกาย รักษาสุขภาพให้ดี ไม่ทำลายด้วยการกินเหล้า เสพสิ่งเสพติด เที่ยวเตร่ ดึกๆ ตื่นๆ และไม่บำรุงร่างกายนี้ไปประกอบความชั่ว เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เจ้าชู้ อันเป็นการทำลายตนเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ความกตัญญูทุกเวที หมายถึง การรู้คุณค่าอันอื่นกระทำ แล้วตอบแทนคุณต่อบุคคลและสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เรา การตอบแทนไม่จำเป็นต้องตอบแทนด้วยการกระทำ หรือตอบแทนด้วยสิ่งของเสมอไป อาจตอบแทนด้วยวาจาหรือคำพูด

ความซื่อสัตย์สุจริต

1. ความหมายของความซื่อสัตย์สุจริต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 382) ได้ให้ความหมายของคำว่าความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง

ธีรบุษ สุนทร (2549, หน้า 14) ให้ความหมายไว้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติอย่างเหมาะสม และตรงความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง และผู้อื่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 1-3) ให้ความหมาย ของความซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอินเอียงไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ และปลอดจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลาไม่ใช้เล่ห์กลคดโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบต่อตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, หน้า 22) ได้ให้คำอธิบายว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การพูดแต่ความจริง ไม่พูดเท็จหรือพูดเกินความจริง ไม่ลักขโมย ไม่คดโกง ไม่หลอกลวงตนเองและผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง กล้ารับความจริงทั้งถูกและผิด ปฏิบัติตามคำพูดหรือข้อตกลงที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติตรงและจริงใจ ทำตามข้อตกลง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เสแสร้ง ไม่กลับกลอก พูดตามความเป็นจริง รักษา สัจจะ

2. ประเภทของความซื่อสัตย์สุจริต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเน้นถึงความซื่อสัตย์สุจริตมาก ดังจะเห็นได้จาก พระราชดำรัสพระราชทานในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า 5 เมษายน 2525 คือ

1. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม
2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์
3. การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติปฏิบัติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด
4. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

บุรชัย ศิริมหาสาคร (2546, หน้า 53-55) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะถ้าทุกคนมีความซื่อสัตย์สุจริตในตนเอง และผู้อื่น สังคมย่อมมีความสุข

ธีรบุษ สุนทร (2549, หน้า 14) ได้วิเคราะห์โครงสร้างของความซื่อสัตย์ว่าแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ ความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี มีความละเอียด เกรงกลัวต่อการกระทำผิด พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ
  - 1.1 ไม่สับปลับกลับกลอก
  - 1.2 ไม่คล้อยตามพวกที่ลากหรือจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย
  - 1.3 มั่นคงต่อการกระทำดีของตน
  - 1.4 ไม่คดโกงมีความตั้งใจจริง
  - 1.5 ประพฤติตรงตามที่พูด และคิด
2. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ
  - 2.1 ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว
  - 2.2 ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว
3. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อผู้มีพระคุณ พฤติกรรมที่แสดงออก คือ
  - 3.1 ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดคดต่อผู้อื่น
  - 3.2 ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย
  - 3.3 ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัว
  - 3.4 ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยาหรือกลั่นแกล้ง
4. ความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ สังคม ประเทศชาติ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออก คือ
  - 4.1 ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
  - 4.2 ไม่เห็นประโยชน์ของตน หรือเอาดีเข้าตน
  - 4.3 ไม่ร่วมกันทำงานใดๆ ที่ผิดกฎหมาย หรือผิดต่อระเบียบข้อบังคับของสังคมหรือหมู่คณะ

สรุปว่า ประเภทของความซื่อสัตย์สุจริต ได้แก่ การทำตามข้อตกลง ตรงไปตรงมา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่คดโกง พูดยตามความเป็นจริง ไม่แสแสสร้าง รักษาสัตย์จะ

ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

กรมวิชาการ (2529, หน้า 59) ให้ความหมาย ความเป็นไทยที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม คือ ความรักไทย ภาคภูมิใจในความเป็นไทยไม่ว่าจะเป็น วัตถุ บุคคล ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม มีความผูกพันห่วงแหนมาตุภูมิ มุ่งส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศ

สรุปได้ว่า ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย หมายถึง ความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมความเป็นไทยโดยมองเห็นคุณค่าของ เอกลักษณ์ของชาติไทย ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไทย

5. แนวทางการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย

แนวทางการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย มีแนวทาง ดังนี้

ชัยพร วิชชาวุฒิ, และ ชีรพร อูวรรณโณ (2525, หน้า 24-32) ได้เสนอแนะแนวคิดและพัฒนาการใหม่ในการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ที่เสนอโดยนักการศึกษาและนักจิตวิทยาที่แตกต่างกัน 4 วิธี คือ

1. การสร้างเสริมคุณธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม (value clarification เรียกย่อว่า vc) ถือว่า ค่านิยม คือ หลักการประพจน์ต่อสิ่งต่างๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามถูกต้องและควรแก่การยึดถือ กระบวนการ vc มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองว่าหลักการประพจน์ปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่างๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ถูกต้องที่ควรตามทัศนะของตนเป็นอย่างไร

วิธีการสร้างเสริมคุณธรรมตามแนวพื้นฐานของทฤษฎี vc การช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจ่างในความเชื่อ ในทัศนคติและในความรู้สึกของตนเอง หน้าที่ของครูในการส่งเสริมค่านิยม คือ การชี้แนะหรือการจัดการให้มีการชี้แนะเพื่อให้นักเรียน เกิดอุกคิดขึ้นว่าความเชื่อ ทัศนคติและความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งนั้นๆ ให้เป็นไปตามเกณฑ์ ของกระบวนการกระจ่างนิยม

2. การสร้างเสริมคุณธรรมด้วยเหตุผล (moral reasoning ย่อว่า mr) มีแนวคิดพื้นฐานตามทัศนะของโคลเบอร์ก (Kohlberg) คุณธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจ ความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่ขึ้นอยู่กับการพัฒนาทางปัญญา ข้อผูกพันกับอายุของบุคคล

วิธีการสร้างเสริมคุณธรรมตามทัศนะของทฤษฎี mr การพัฒนาผู้เรียนให้มีกฎเกณฑ์ การตัดสินใจความถูกต้องด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยก็ให้อยู่ในระดับกฎเกณฑ์สังคมตามทัศนะนี้ การพัฒนาคุณธรรม ไม่อาจกระทำด้วยการสอน ไม่อาจกระทำด้วยการแสดงตัวอย่างให้ดู คุณธรรมพัฒนาด้วยการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้นและตามลำดับพัฒนาการทางปัญญา ข้อผูกพันกับอายุ กิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาคุณธรรมตามทฤษฎีของ mr ในการปลูกฝังคุณธรรมในชั้นเรียน คือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนทัศนะ

3. การสร้างเสริมคุณธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (behavior modification ย่อว่า bm) วิธีการของ bm ตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อว่าพฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ

วิธีการสร้างเสริมคุณธรรมตามแนวคิดนี้ หากต้องการส่งเสริมพฤติกรรมก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมได้รับแรงเสริม และหากต้องการลดพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขเพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริม

4. การสร้างเสริมคุณธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม (social learning) ถือว่าคุณธรรมเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์สำหรับการประเมินความถูกต้องของพฤติกรรม มีแนวคิดพื้นฐานว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ส่วนหนึ่งเกิดจาก

การสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำบอกเล่าและการอ่านบันทึกของผู้อื่น การเรียนรู้ประเภทหลังนี้ช่วยให้มนุษย์ได้มีความรู้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

สรุปได้ว่าการสร้างเสริมคุณธรรม มีแนวทางดำเนินการ คือ ให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมที่จะสร้างเสริมผู้ที่ได้รับการสร้างเสริม สามารถทำตามคุณธรรมได้ สร้างเจตคติและศรัทธา ผู้ที่ได้รับการสร้างเสริมมีความศรัทธา เชื่อถือจากการเห็นแบบอย่างที่ดีในการกระทำ

6. การวัดคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย

การวัดคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย เป็นการวัดความรู้สึกรู้สึกของผู้ที่ถูกวัด ที่ส่งผลต่อการกระทำหรือพฤติกรรม วิธีการวัดจึงทำได้ยากและซับซ้อน เมื่อเปรียบเทียบกับ การวัดด้านอื่นๆ ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการวัดจะต้องตรงตามลักษณะที่แท้จริงของผู้ที่ถูกวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้

โกศล มีคุณ (2533, หน้า 94-97) ให้ข้อคิดในการเลือกใช้เครื่องมือวัดจริยธรรมให้เหมาะสมกับลักษณะที่ต้องการวัดได้ ดังนี้

1. ลักษณะด้านความรู้ ความคิด เป็นการเน้นวัดความสามารถทางสมองหรือกระบวนการแก้ปัญหาของมนุษย์ แบ่งออกเป็น 6 ชั้น เรียงลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ดังนี้

- 1.1 ความรู้ความจำ (knowledge)
- 1.2 ความเข้าใจ (comprehension)
- 1.3 การนำไปใช้ (application)
- 1.4 การวิเคราะห์ (analysis)
- 1.5 การสังเคราะห์ (synthesis)
- 1.6 การประเมินค่า (evaluation)

หลักของการวัดความสามารถทางสมองก็คือ นำสิ่งเร้าที่เป็นปัญหา สถานการณ์ งาน หรือคำถาม ไปกระตุ้นให้บุคคลได้ใช้สมองในการระลึก การคิดเพื่อการตอบสนองงานเหล่านั้น เครื่องมือที่นิยมใช้เพื่อวัดคุณลักษณะประเภทนี้ คือ ข้อสอบหรือแบบทดสอบการชัก - ถาม (สัมภาษณ์) หรือการให้ทำงานแก้ปัญหา

2. ลักษณะทางด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะนี้ถือว่าเป็นความสามารถทางด้านสมองจึงควรวัดได้ด้วยข้อสอบ การสัมภาษณ์ หรือให้ทำงานแก้ปัญหาแต่เนื่องจากเหตุผลเชิงจริยธรรมมีโครงสร้างทางทฤษฎีที่แยกออกไปต่างหาก ดังนั้นวิธีการถาม และการตอบจึงแตกต่างไปจากข้อสอบที่ใช้วัดลักษณะด้านความรู้ความคิดที่กล่าวมา ในข้อ 1 นอกจากนั้น ลักษณะคำตอบของคำถามแบบนี้ก็ไม่มีลักษณะถูก - ผิด เหมือนข้อสอบวัดความรู้ ความคิด คำตอบทุกคำตอบจะได้รับการยอมรับและถูกต้องออกมาเป็นระดับหรือคะแนน ซึ่งแสดงระดับขั้นของจริยธรรมผู้ตอบตามหลักทฤษฎีของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม การวัดคุณลักษณะนี้ใช้ข้อสอบเป็นสถานการณ์ซึ่งสามารถทำให้ผู้สอบสามารถพิจารณาตัดสินได้จากคำตอบหรือเหตุผลของผู้ถูกวัดว่ามีลักษณะทางจริยธรรมด้านนี้เป็นอย่างไร

3. ลักษณะทางด้านความรู้สึก อันหมายรวมถึงความสนใจ เจตคติ ค่านิยมการวัดทางด้านความรู้สึกไม่สามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบเพราะแบบทดสอบจะให้ คำตอบที่ว่าถูกหรือผิด และผู้ถูกทดสอบพยายามจะทำให้ถูกในสถานการณ์การสอบนั้นก็ต้องพยายามจงใจให้ผู้ถูกทดสอบได้ใช้ความสามารถของเขาอย่างเต็มที่ แต่ในการวัดด้านความรู้สึกนั้นไม่มีคำตอบประเภทถูกหรือผิด สิ่งที่ถูกทดสอบต้องการทราบ คือ ความรู้สึกหรือสภาพจิตใจอันแท้จริงของผู้ตอบขณะนั้นปัญหาของการวัดทางด้านนี้ ก็คือเป็นการที่จะทราบว่า สิ่งที่เขาตอบนั้นเป็นความเชื่อ ความคิดเห็น เจตคติ หรือความรู้สึก อันแท้จริงหรือไม่ ดังนั้น ประเด็นสำคัญก็คือผู้สอบวัด จะต้องพยายามหาวิธีการที่จะทำให้ผู้ตอบเปิดเผยความรู้สึกอันแท้จริงของเขาอย่างตรงไปตรงมา เครื่องมือที่ใช้สำหรับวัดลักษณะทางด้านความรู้สึกนี้ อาจแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทผู้ที่วัดเป็นผู้ประเมิน เช่น จากการสังเกตพฤติกรรมที่ถูกวัดรายงานความรู้สึกของตนเองซึ่งได้แก่การให้ตอบแบบสำรวจ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์และการกระทำ มาตรฐานเจตคติ เป็นต้น

4. ลักษณะทางด้านพฤติกรรม การวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นการวัดที่บุคคลแสดงออกภายนอก ผู้สอบวัดอาจสังเกตเห็นได้ เช่น ความรับผิดชอบ ความร่วมมือ ความสนใจ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ วิธีการสังเกตน่าจะเป็นที่ดีที่สุด สำหรับการวัดพฤติกรรม ทางจริยธรรม แต่ข้อจำกัดของวิธีการดังกล่าวอยู่ตรงที่ผู้สังเกตไม่ค่อยมีโอกาสที่จะให้เห็นพฤติกรรมที่แท้จริงตามธรรมชาติของผู้สังเกต เพราะบุคคลมักจะระมัดระวังพฤติกรรมของตนเอง เมื่ออยู่ต่อหน้าผู้อื่น อีกประการหนึ่งก็คือพฤติกรรมทางจริยธรรม นั้นแสดงออกก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาทางจริยธรรมเกิดขึ้นเท่านั้น และเหตุการณ์ดังกล่าวมิใช่เกิดขึ้นตลอดเวลาหรือตามที่ต้องการให้เกิด จึงเป็นการยากที่ผู้สังเกตจะเฝ้ารออยู่ ที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่ง คือ พฤติกรรมที่แสดงออกครั้งสองครั้ง ไม่อาจนำมาสรุปได้ว่าเป็นพฤติกรรมประจำตัวบุคคล เพราะมันเป็นพฤติกรรมที่เป็นลักษณะอันแท้จริงของเขาหรือไม่ก็ได้

ด้วยข้อจำกัดของวิธีการดังกล่าว การวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมจึงอาจใช้เทคนิคอื่นๆ ด้วย เช่น เทคนิคการให้รายงานพฤติกรรมของตนเอง โดยให้มีการบันทึกหรือตรวจสอบพฤติกรรมของตนเองเป็นประจำ เช่น ทุกวัน ทุกสัปดาห์ การตรวจสอบพฤติกรรม โดยสังเกตอย่างสม่ำเสมอและมีแบบบันทึก การตรวจสอบผลงาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมการทำงาน การวัดพฤติกรรม โดยการสร้างสถานการณ์ นักวิจัยทางด้านพฤติกรรมศาสตร์นิยมใช้วิธีนี้ เพราะสามารถทำให้เกิดเหตุการณ์ที่เร้าให้ผู้ถูกวัดแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรม การสร้างสถานการณ์ที่สมจริง และเฝ้าสังเกตโดยผู้ถูกวัดไม่รู้ตัวจะทำให้ทราบพฤติกรรมทางจริยธรรมได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะใช้เทคนิควิธีใดก็ตาม สิ่งที่ถูกทดสอบต้องการก็คือพฤติกรรมอันแท้จริงที่แสดงถึงคุณภาพทางจริยธรรมของผู้แสดงพฤติกรรมนั้น

ลัวิน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 192-200) ได้กล่าวไว้ว่า การวัดการแสดงออกทางจริยธรรมสามารถทำได้หลายแบบ ดังนี้

1. การสังเกตพฤติกรรมเป็นการเฝ้ามองดูอย่างมีจุดหมาย เครื่องมือที่สำคัญจึงเป็นตา นั่นเอง ตากับการรับรู้จะต้องมีความเที่ยงตรง สามารถจำแนกพฤติกรรมของผู้ที่ถูกสังเกตได้อย่างดีสิ่งที่ช่วยในการสังเกตอีกอย่างหนึ่งก็คือ บัตรรายการ ในบัตรรายการนี้จะมีพฤติกรรมที่ต้องสังเกตไว้จำนวนหนึ่ง การสังเกตที่ดีจะต้องไม่พยายามให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว และควรกำหนดระยะเวลาให้เหมาะสมจึงจะดี

2. การสัมภาษณ์ หมายถึงการพูดคุยกันอย่างมีจุดหมาย เครื่องมือสำคัญจึงเป็นปาก จุดมุ่งหมายในที่นี้คือ ต้องการทราบพฤติกรรมทางจริยธรรมจากผู้ถูกสัมภาษณ์ เพื่อช่วยในการสัมภาษณ์เป็นมาตรฐานมากขึ้นจึงควรมีข้อคำถามไว้ก่อน และถามเน้นประเด็นที่เราศึกษา ถ้าผู้ตอบเลี่ยงไปทางอื่นผู้สัมภาษณ์พยายามตะล่อมเข้าสู่จุดหมายที่ต้องการให้ได้

3. ใช้ข้อความแสดงจริยธรรมให้เลือกตอบ ข้อความที่ใช้จะยาวหรือสั้นก็ได้ แต่จะต้องเป็นข้อความที่มีเงื่อนไขปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรม ผู้ที่ตอบจะต้องใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมาตอบ ส่วนตัวเลือกที่กำหนดไว้ให้ตอบ ต้องขึ้นอยู่กับข้อความนั้นๆ ด้วย แต่ละข้อจะใช้ตัวเลือกเหมือนกันหรือต่างกันก็ได้ แต่ข้อสอบชุดหนึ่งๆ ควรสามารถให้คะแนนแต่ละข้อได้เท่ากัน ทางที่ง่ายคือให้ตัวเลือกเท่ากัน และมีเกณฑ์ในการคิดให้คะแนนเหมือนกัน

4. ใช้สถานการณ์ย่อยๆ ให้เขียนตอบ สถานการณ์ย่อยที่กล่าวนี้จะเป็นเรื่องสั้นที่มีความขัดแย้งต้องแก้ปัญหาโดยวิธีการทางจริยธรรม ลักษณะเหมือนเรื่องสั้นที่ใช้สัมภาษณ์ที่กล่าวมาแต่ครั้งนี้ให้ผู้ตอบเขียนตอบว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร พร้อมด้วยเหตุผลประกอบด้วยจะสามารถนำไปเปรียบเทียบกับระดับของจริยธรรมได้

5. ใช้สถานการณ์ย่อย แล้วเขียนตัวเลือกให้ตอบ สถานการณ์นี้อาจจะยาวหรือสั้นก็ได้ แต่ให้เป็นลักษณะที่มีปัญหาเชิงจริยธรรมอยู่ ยิ่งซับซ้อนก็ยิ่งยากต่อการตัดสินใจ แต่ต้องระวังเรื่องภาษา เพราะผู้ตอบบางคนอ่านไม่เข้าใจ จับต้นชนปลายไม่ถูกเลยไม่สามารถพิจารณาตัดสินใจได้ ซึ่งหลักในการเขียนตัวเลือกมีดังนี้

5.1 เมื่อได้สถานการณ์แล้ว ส่งให้กลุ่มตัวอย่างตอบคำถามจากสถานการณ์เหมือนแบบเดิมข้อความนั่นเอง

5.2 ยึดเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจเชิงจริยธรรมโดยอาศัยทฤษฎีหรือความเชื่อใดก็เลือกเอาอย่างหนึ่ง

5.3 จำแนกแนวการตอบออกเป็นระดับในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมเป็นพวกๆ

5.4 พิจารณาเอาแนวคิดจากการตอบมาทำเป็นตัวเลือกโดยการตัดแปลงปรับปรุง จากการศึกษาเกี่ยวกับ เครื่องมือวัดคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย ผู้วิจัย ได้เลือกใช้แบบวัดพฤติกรรมการมีคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย ด้านความมีวินัย ความประหยัด ความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์สุจริต และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2537, หน้า 71) ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการสอนหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งแสดงออกมา 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2543, หน้า 29) ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า คือ คุณลักษณะรวมทั้งความรู้ความสามารถของอันเป็นผลจากการเรียนการสอน หรือมวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ ได้

บุญชม ศรีสะอาด (2543, หน้า 68) ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการค้นคว้า การอบรม การสั่งสอน หรือประสบการณ์ต่างๆ รวมทั้งความรู้สึกร่วมกัน จริยธรรมต่างๆ ที่เป็นผลมาจากการฝึกสอน

พิชิต ฤทธิจรรยา (2543, หน้า 37) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง พฤติกรรมด้านความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลเป็นสมรรถภาพทางด้านสมอง หรือสติปัญญาของบุคคลในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถของนักเรียนด้านความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ในการปฏิบัติตนให้มีคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย หลังจากรับการเรียนการสอนเรื่อง การสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย ทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ ไปในทางที่พัฒนาขึ้น

2. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นของการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงพัฒนาการความสำเร็จของนักเรียนภายหลังการเรียนการสอน และเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาการสอนของครูให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสามารถทำได้โดยอาศัยเครื่องมือ ได้แก่ เครื่องมือประเภทแบบทดสอบต่างๆ และประเภทไม่เป็นแบบทดสอบ เครื่องมือที่นิยมใช้กันมาก คือ แบบทดสอบ คำว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้มีนักวัดผลและนักการศึกษาได้ให้ความหมายในทางเดียวกัน ดังนี้

ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2538, หน้า 147) ให้ความหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า เป็นแบบทดสอบที่วัดความรู้ที่นักเรียนที่ได้เรียนไปแล้ว ซึ่งมักจะเป็นข้อคำถามให้นักเรียนตอบ ให้นักเรียนปฏิบัติจริง แบ่งแบบทดสอบประเภทนี้เป็น 2 ชนิด คือ

1. แบบทดสอบของครู หมายถึง ชุดคำถามที่ครูเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งเป็นคำถามที่ถามเกี่ยวกับความรู้ที่นักเรียนได้เรียนรู้ในห้องเรียนว่ามีความรู้มากแค่ไหนจะได้สอนซ่อมเสริมหรือวัดดูความพร้อมที่จะเรียนบทใหม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการของครู

2. แบบทดสอบมาตรฐาน หมายถึง แบบทดสอบที่สร้างขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชา หรือจากครูที่สอนวิชานั้นแต่ผ่านการทดสอบหาคุณภาพหลายครั้งจนกระทั่งมีคุณภาพดีพอจึงสร้างเกณฑ์ปกติของแบบทดสอบนั้น เพื่อให้เป็นหลักและเปรียบเทียบผลเพื่อประเมินค่าของการเรียนการสอน แบบทดสอบมาตรฐานจะมีคู่มือการดำเนินการสอบ และมีมาตรฐานในการแปลคะแนนด้วยทั้งแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นและแบบทดสอบมาตรฐานมีวิธีสร้างข้อคำถามเหมือนกันเป็นคำถามที่วัดเนื้อหา และพฤติกรรมที่สอนไปแล้วซึ่งสามารถวัดได้ และควรวัดให้ครอบคลุมพฤติกรรมต่างๆ ดังนี้

- 2.1 วัดด้านความจำ
- 2.2 วัดด้านความเข้าใจ
- 2.3 วัดด้านการนำไปใช้
- 2.4 วัดด้านการวิเคราะห์
- 2.5 วัดด้านการสังเคราะห์
- 2.6 วัดด้านการประเมินค่า

สมบูรณ์ ดันยะ (2545, หน้า 143) ให้ความหมายแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ ทักษะและความสามารถทางวิชาการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแล้วว่าบรรลุผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด

พิชิต ฤทธิจัญญ (2545, หน้า 96) ได้สรุปประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยทั่วไปไว้ ดังนี้

1. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเฉพาะกลุ่มที่ครูสอน เป็นแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นใช้กันโดยทั่วไปในสถานศึกษามีลักษณะเป็นแบบทดสอบข้อเขียน ซึ่งแบ่งได้อีก 2 ชนิด คือ

1.1 แบบทดสอบอัตนัย เป็นแบบทดสอบที่กำหนดคำถามหรือปัญหาให้แล้วให้ผู้ตอบเขียนโดยแสดงความรู้ ความคิด เจตคติได้อย่างเต็มที่

1.2 แบบทดสอบปรนัยหรือแบบให้ตอบสั้นๆ เป็นแบบทดสอบที่กำหนดให้ผู้ตอบเขียนตอบสั้นๆ หรือมีคำตอบให้เลือกแบบจำกัดคำตอบ ผู้ตอบไม่มีโอกาสแสดงความรู้ ความคิด ได้อย่างกว้างขวางเหมือนแบบทดสอบอัตนัย แบบทดสอบชนิดนี้แบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ
1) แบบทดสอบถูก ผิด 2) แบบทดสอบเติมคำ 3) แบบทดสอบจับคู่ 4) แบบทดสอบเลือกตอบ

2. แบบทดสอบมาตรฐาน หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนทั่วไปซึ่งสร้างโดยผู้เชี่ยวชาญ มีการวิเคราะห์ และปรับปรุงอย่างดีจนมีคุณภาพมีมาตรฐาน

รวีวรรณ ศรีครามครัน (2545, หน้า 235) ได้เสนอวิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ เพื่อนำมาประเมินกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1. การให้เขียนรายงาน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนลักษณะกลุ่มหรือรายบุคคลจะต้องวางแผน และดำเนินการเขียนรายงานตามที่ผู้สอนมอบหมาย การประเมินผลในลักษณะนี้ผู้สอน

อาจจะประเมินผลด้วยตนเองหรือนักเรียนประเมินผลงานของตนเอง ร่วมกับเพื่อนในห้องเรียน ในกลุ่ม หรือร่วมกับผู้สอนได้

2. การให้รายงานด้วยคำพูด เป็นการเขียนรายงานที่สรุปรายงานหน้าชั้นเรียนด้วยปากเปล่า เป็นการพิจารณาความสามารถของนักเรียนในด้านการสื่อความหมาย ลักษณะท่าทาง เช่น การได้วาที การตอบคำถามครู

3. การใช้แบบทดสอบ เป็นเครื่องมือวัดความสามารถในการเรียนรู้ และทัศนคติของนักเรียน ซึ่งนำมาใช้ก่อนการเรียน เป็นเครื่องมือที่ผู้สอนสร้างให้ตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ในหัวข้อเรื่องนั้นๆ ในแบบทดสอบจะมีคำแนะนำ มีการกำหนดคะแนน ซึ่งผลต้องแจ้งให้นักเรียนทราบเพื่อเป็นข้อมูลว่านักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาหมากน้อยเพียงใด

4. การประเมินผลกิจกรรมนักเรียนหากจุดประสงค์ระบุพฤติกรรมที่สังเกตได้ การประเมินก็ควรเน้นที่พฤติกรรมของนักเรียน เช่น ความสามารถในการวาดภาพ การจัดนิทรรศการ ซึ่งเกณฑ์ในการกำหนดระดับความสามารถและผลงานที่นักเรียนทำตามที่ผู้สอนกำหนดในจุดประสงค์การเรียนรู้

5. การให้การบ้าน เป็นการมอบหมายงานให้นักเรียนทำเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่ม เพื่อให้เด็กนักเรียนมีประสบการณ์เพิ่มเติมนอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียน ดังนั้นผู้สอนต้องคอยติดตามให้นักเรียนทำการบ้านให้เสร็จ และส่งงานทุกครั้ง ซึ่งทำให้ผู้สอนทราบความสามารถ และระดับความสามารถในการเรียนของนักเรียน

6. การสังเกต เป็นวิธีการประเมินความสามารถของนักเรียนได้ประการหนึ่ง แต่มีข้อจำกัดในด้านความเชื่อมั่น และความเที่ยงตรง เนื่องจากมีความลำเอียงของการสังเกตในด้านต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การสังเกตการณ์ทำงาน การตอบคำถาม ความสนใจของนักเรียน

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 28) ได้สรุปแนวคิดไว้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ เป็นแบบทดสอบวัดความรู้เชิงวิชาการ มักใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เน้นการวัดความรู้ความสามารถจากการเรียนรู้ในอดีต หรือในสภาพปัจจุบันของแต่ละบุคคล

สรุปได้ว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามจุดประสงค์การเรียนรู้ หรือตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ และเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาการสอนของครูให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้น การวัดผลสัมฤทธิ์สามารถทำได้อาศัยเครื่องมือได้แก่แบบทดสอบ

3. ขั้นตอนการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีขั้นตอนที่หลากหลายและแตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายและความต้องการของผู้ประเมิน โดยอาศัยเครื่องมือได้แก่แบบทดสอบ

พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2545, หน้า 97-98) กล่าวว่า การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. วิเคราะห์หลักสูตรและสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร การสร้างแบบทดสอบ ควรเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์หลักสูตรและสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระ และพฤติกรรมที่ต้องการจะวัด ระบุจำนวนข้อสอบในแต่ละเรื่องและพฤติกรรมที่ต้องการจะวัดไว้
  2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมที่เป็นผล การเรียนรู้ที่ผู้สอนมุ่งหวังจะให้เกิดขึ้นกับนักเรียนซึ่งผู้สอนจะต้องกำหนดไว้ล่วงหน้าสำหรับเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน และสร้างข้อทรวัดผลสัมฤทธิ์
  3. กำหนดชนิดของข้อสอบและศึกษาวิธีการสร้าง โดยการศึกษาตารางวิเคราะห์ หลักสูตรและจุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้ออกข้อสอบต้องพิจารณาและตัดสินใจเลือกใช้ชนิดของ ข้อสอบที่จะใช้วัดว่าจะจะเป็นแบบใด โดยต้องเลือกให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และ เหมาะสมกับวัยของนักเรียน แล้วศึกษาวิธีเขียนข้อสอบชนิดนั้นให้มีความรู้ความเข้าใจในหลัก และวิธีการเขียนข้อสอบ
  4. เขียนข้อสอบ ผู้ออกข้อสอบลงมือเขียนข้อสอบตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ใน ตารางวิเคราะห์หลักสูตร และให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้
  5. ตรวจสอบข้อสอบ เพื่อให้ข้อสอบที่เขียนไว้มีความถูกต้องตามหลักวิชา และมีความ สมบูรณ์ครบถ้วนตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในตารางวิเคราะห์หลักสูตร ผู้ออกข้อสอบ ต้องพิจารณาทบทวนตรวจสอบอีกครั้งก่อนที่จะจัดพิมพ์และนำไปใช้ต่อไป
  6. จัดพิมพ์แบบทดสอบฉบับทดลอง เมื่อตรวจสอบข้อสอบเสร็จแล้วให้พิมพ์ข้อสอบ ทั้งหมด จัดทำเป็นแบบทดสอบฉบับทดลองโดยมีคำชี้แจงหรือคำอธิบายวิธีตอบแบบทดสอบ และจัดวางรูปแบบการพิมพ์ให้เหมาะสม
  7. ทดลองสอบและวิเคราะห์ข้อสอบ การทดลองสอบและวิเคราะห์ข้อทดสอบเป็น วิธีการตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบก่อนนำไปใช้จริง โดยนำแบบทดสอบไปทดลองสอบ กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับกลุ่มที่ต้องการสอบจริง แล้วนำผลการสอบมาวิเคราะห์และ ปรับปรุงข้อสอบให้มีคุณภาพ
  8. จัดทำแบบทดสอบฉบับจริง จากผลการวิเคราะห์ข้อสอบ หากพบว่าข้อสอบข้อใด ไม่มีคุณภาพหรือมีคุณภาพไม่พอดี อาจจะต้องตัดทิ้งหรือปรับปรุงแก้ไขข้อสอบให้มีคุณภาพดี ขึ้น แล้วจึงจัดทำเป็นแบบทดสอบฉบับจริงที่จะนำไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป
- จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ สามารถใช้ เครื่องมือในการประเมินได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้ วิเคราะห์ หลักสูตรและสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ กำหนดชนิดของ ข้อสอบและศึกษาวิธีการสร้าง เขียนข้อสอบ ตรวจสอบข้อสอบ จัดพิมพ์แบบทดสอบฉบับทดลอง ทดลองสอบและวิเคราะห์ข้อสอบ จัดทำแบบทดสอบฉบับจริง

4. แนวทางในการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 158-186) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การพิจารณาตัดสินผลการเรียน มีขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี เพื่อพิจารณาว่าพฤติกรรมที่ระบุไว้ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี/ภาคมีอะไรบ้าง
2. พิจารณาวีธีวัด/เครื่องมือวัดให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่ระบุไว้
3. กำหนดสัดส่วนโครงสร้างเครื่องมือวัด
4. ออกแบบสร้างเครื่องมือซึ่งทำได้หลายแบบขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด
5. กำหนดเกณฑ์การประเมิน
6. ดำเนินการวัดและประเมินผล
7. ประเมินและสรุปผล

สรุปได้ว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นการตรวจสอบพฤติกรรมหรือผลการเรียนรู้ของนักเรียน อันเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูว่านักเรียนมีความรู้ความสามารถมากน้อยเพียงใด สามารถนำมาตัดสินผลการเรียนได้ โดยอาศัยเครื่องมือที่มีคุณภาพ เช่นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งมีทั้งแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง และแบบทดสอบที่สร้างโดยผู้เชี่ยวชาญ

เจตคติ

1. ความหมายของเจตคติ

เจตคติ เป็นคำที่มีความหมายกว้าง ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ต่างกัน ดังนี้ สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2541, หน้า 366) กล่าวถึงความหมายของเจตคติว่าเป็นแนวโน้มที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้า ซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งคน วัตถุสิ่งของ หรือความคิดที่อาจจะเป็นบวกหรือลบ ถ้าบุคคลที่มีทัศนคติบวกก็จะมีพฤติกรรมที่เผชิญกับสิ่งนั้น แต่ถ้ามีทัศนคติลบก็จะหลีกเลี่ยงกับสิ่งนั้น

ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 54) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึกเชื่อศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา ซึ่งเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ เจตคดียังไม่เป็นพฤติกรรมแต่เป็นตัวกลางที่จะทำให้เกิดพฤติกรรม

พิชิต ฤทธิ์จรรยา (2549, หน้า 223) ได้กล่าวถึงความหมายของเจตคติว่า หมายถึงความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธาของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่ช่วยกระตุ้นจิตใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่างๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง เช่น สนับสนุนหรือต่อต้าน ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

กู๊ด (Good, 1973, p.59) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่า หมายถึง ความเอนเอียงหรือความชอบของบุคคลที่แสดงผลเฉพาะไปสู่วัตถุ สิ่งของ สถานการณ์หรือคุณค่าตามปกติจะประกอบไปด้วยความรู้สึกและอารมณ์

อนาสตาซี (Anastasi, 1986, p.541) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่า เจตคติ หมายถึง ความโน้มเอียงที่จะแสดงในทางที่ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น กลุ่มชน ประเพณี หรือสถาบันต่างๆ

จากความหมายของเจตคติดังกล่าว สรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ และเป็นความรู้สึกที่พร้อมจะแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ ในสังคมทั้งในทางบวกหรือทางลบ

2. ลักษณะของเจตคติ

พิชิต ฤทธิ์จรรยา (2549, หน้า 223-224) ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของเจตคติ ดังนี้

1. เจตคติ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกของบุคคล ในการวัดเจตคติจึงต้องถามเกี่ยวกับความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธาจะไม่ถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริง (fact)
2. เจตคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะมีการแสดงออกอย่างมีทิศทาง (direction) ว่าไปในทางบวกหรือทางลบและมีปริมาณของความรู้สึกหรือระดับความเข้มข้น (intensity) ตามแนวของทิศทางตั้งแต่บวกน้อยๆ จนถึงบวกมากๆ หรือตั้งแต่ลบมากๆ จนถึงลบน้อยๆ ดังนั้น การวัดเจตคติจึงทำให้ทราบทั้งทิศทางและระดับความเข้มข้นของเจตคติ
3. เจตคติของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้มากกว่ามีมาเองแต่กำเนิด ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งใดไม่มีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น
4. เจตคติของบุคคลมีความคงเส้นคงวา (consistency) ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงได้ง่ายๆ เป็นความรู้สึกที่ค่อนข้างคงที่แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาจนเกิดการเรียนรู้ต่อสิ่งนั้น
5. เจตคติของบุคคล ไม่สามารถวัดหรือสังเกตเห็นได้โดยตรง การวัดเจตคติจึงเป็นการวัดทางอ้อม (indirect observation) โดยใช้แบบเจตคติเป็นสิ่งเร้าให้ผู้ที่ถูกวัดเจตคติแสดงพฤติกรรมออกมาด้วยการตอบแบบวัดเจตคติแล้วแปลความหมายของผลการวัดนั้น

สรุปได้ว่า ลักษณะของเจตคติ เป็นสิ่งที่เกิดจากการที่บุคคลได้ผ่านการเรียนรู้และประสบการณ์ มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของบุคคลในลักษณะเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย

3. องค์ประกอบของเจตคติ

องค์ประกอบของเจตคติได้มีนักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

ลิวัน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 59) สรุปองค์ประกอบของเจตคติไว้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. เจตคติมีองค์ประกอบเดียว โดยการประเมินเป้าหมายของเจตคติว่ารู้สึกชอบหรือไม่ชอบ

2. เจตคติมีสององค์ประกอบ คือ ด้านสติปัญญาและด้านความรู้สึก

3. เจตคติมีสามองค์ประกอบ คือ ด้านสติปัญญา ด้านความรู้สึก ด้านพฤติกรรม
 ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 247) ได้กล่าวว่า โดยทั่วไปเจตคติมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจ (cognitive component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้านั้น ๆ เพื่อเป็นเหตุผลที่จะสรุปความและรวมเป็นความเชื่อหรือช่วยในการประเมินสิ่งเร้านั้น ๆ

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ (affective component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคล ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เป็นผลเนื่องมาจากการที่บุคคลประเมินผลสิ่งเร้านั้นแล้วว่า พอใจหรือไม่พอใจ ต้องการหรือไม่ต้องการ ดีหรือเลว

3. องค์ประกอบพฤติกรรม (behavioral component) เป็นองค์ประกอบทางด้านความพร้อมหรือความโน้มเอียง ที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ หรือตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทิศทางที่จะสนับสนุนหรือคัดค้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือความรู้สึกของบุคคล ที่ได้รับการประเมินผลพฤติกรรมที่คิดจะแสดงออกมา จะสอดคล้องกับความรู้สึกที่มีอยู่เช่น คนที่มีเจตคติที่ไม่ดีต่อศาสนา ก็จะไม่เข้าวัดฟังธรรม หรือผู้ที่มีเจตคติต่อการเรียนดีก็จะมานะพยายามที่จะเรียนให้ดีและเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไป

ธีรวุฒิ เอกะกุล (2549, หน้า 10) กล่าวว่าไว้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้คนเราเกิดเจตคติขึ้นได้นั้นมีอยู่ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความรู้ (cognitive component) บุคคลใดจะมีเจตคติต่อสิ่งใดได้บุคคลนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งนั้นก่อน เพื่อใช้เป็นรายละเอียดสำหรับให้เหตุผลในการที่จะสรุปประเด็นความเชื่อต่อไป

2. ความรู้สึก (feeling component) เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหลังจากรับรู้และเข้าใจสิ่งนั้น กล่าวคือเมื่อบุคคลได้รู้และเข้าใจเรื่องใด จะสรุปเป็นความเห็นในรูปการประเมินผลว่าสิ่งนั้นเป็นที่พอใจหรือไม่ สำคัญหรือไม่ ดีหรือเลว ซึ่งเท่ากับเกิดอารมณ์ หรือความรู้สึกต่อสิ่งนั้น

3. ความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติ (action tendency component) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่รวมตัวมาจากความรู้และความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนทำให้ความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติ หรือตอบสนองต่อสิ่งนั้น ในทิศทางที่สนับสนุน คล้อยตาม หรือขัดแย้งตามความรู้และความรู้สึกที่เป็นพื้นฐานนั้น

ไทแรนด์ริส (Triandis, 2003, pp.2-3) แบ่งองค์ประกอบของเจตคติเป็น 3 ประการ

1. ด้านปัญญา (cognitive component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า เพื่อเป็นเหตุผลในการที่จะสรุปรวมเป็นความเชื่อหรือประเมินสิ่งเร้า
2. ด้านความรู้สึก (affective component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อสิ่งเร้านั้น
3. ด้านพฤติกรรม (behavioral component) เป็นองค์ประกอบด้านความโน้มเอียงของบุคคลที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทิศทางเป็นบวกหรือลบ เป็นผลเกิดจากความเข้าใจและความรู้สึก

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของเจตคตินั้นมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ องค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจ องค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหรือการกระทำ องค์ประกอบทั้ง 3 ด้านนี้จะมีความสัมพันธ์กัน องค์ประกอบด้านความรู้สึกมาจากการรับรู้ของบุคคลและส่งผลไปถึงพฤติกรรมของบุคคลด้วย

4. วิธีการวัดเจตคติ

รวีวรรณ อังคนุรักษ์พันธ์ (2533, หน้า 17) เสนอวิธีการวัดเจตคติว่าเราสามารถวัดได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การรายงานตนเอง และการใช้สังคมมิติ

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์ (2542, หน้า 236) กล่าวถึง หลักการวัดเจตคติ 3 ประการ

1. เนื้อหา (content) การวัดเจตคติต้องมีสิ่งเร้าไปกระตุ้นให้แสดงกิริยาท่าทีออกมาสิ่งเร้าโดยทั่วไปได้แก่เนื้อหาที่ต้องการวัด
2. ทิศทาง (direction) การวัดเจตคติโดยทั่วไปกำหนดให้เจตคติมีทิศทางเป็นเส้นตรงและต่อเนื่องกัน ในลักษณะเป็น ซ้าย - ขวา หรือ บวกกับลบ กล่าวคือเริ่มจาก เห็นด้วยอย่างยิ่ง และลดความเห็นลงเรื่อยๆ จนถึงมีความรู้สึกเฉยๆ และลดต่อไปเป็นไม่เห็นด้วย จนไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ลักษณะของการเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอยู่เป็นเส้นตรงเดียวกันและต่อเนื่องกัน
3. ความเข้มข้น (intensity) กิริยาท่าทีหรือความรู้สึกที่แสดงออกต่อสิ่งเร้านั้นมีปริมาณมากน้อยแตกต่างกัน ถ้ามีความเข้มข้นสูงไม่ว่าจะเป็นไปในทิศทางใดก็ตามจะมีความรู้สึกหรือกิริยาท่าทีรุนแรงมากกว่าที่มีความเข้มข้นเป็นกลาง

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 252-253) กล่าวว่า การวัดเจตคติไม่สามารถจะวัดได้โดยตรง แต่วัดได้จากแนวโน้มของบุคคลที่แสดงออกทางภาษา และวัดในรูปของความเห็น การวัดเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใด ผู้ใด อาจจะใช้วิธีการสังเกตจากการกระทำ คำพูด การแสดงสีหน้าท่าทางหรือสัมภาษณ์ ความรู้สึกนึกคิดของเขา แต่แบบวัดหรือเครื่องมือที่นักจิตวิทยานิยมใช้กันจะอยู่ในรูปของแบบสอบถามหรือแบบสำรวจ

สรุปได้ว่า การวัดเจตคติ มีหลักในการวัด คือ พิจารณาเนื้อหาที่ต้องการวัด ทิศทางของเจตคติ การวัดเจตคติวัดได้จาก การประเมินความรู้สึกจากตนเอง การสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออก การสัมภาษณ์ การรายงานด้วยตนเอง โดยการใช้แบบสอบถามหรือแบบสำรวจ

5. แบบวัดเจตคติ

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2549, หน้า 224-225) ได้กล่าวถึงแบบวัดเจตคติของลิเคอร์ท์ ไว้ดังนี้
แบบวัดเจตคติตามวิธีของลิเคอร์ท์ (Likert's scale) ผู้สร้างแบบวัดเจตคติคือ R.A.Likert โดยใช้หลักการวัดค่ารวม (summative scale) ซึ่งบางทีเรียกว่า Summated rating หรือ Sigma scale หรือ Likert type ลักษณะที่สำคัญของแบบวัดนี้ก็คือกำหนดช่วงความรู้สึกของคนเป็น 5 ช่วง หรือ 5 ระดับ เป็น เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง แบบวัดจะประกอบด้วยข้อความที่แสดงความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งในทางบวกและทางลบ และมีจำนวนเท่าๆ กัน มีการประเมินน้ำหนักความรู้สึกของข้อความ หรือ กำหนดน้ำหนักและการตอบแต่ละตัวเลือก ภายหลังจากที่ได้รวบรวมข้อมูลมาแล้ว การสร้างแบบวัดเจตคติตามวิธีของลิเคอร์ท์ มีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดเป้าเจตคติ (attitude object) ที่ต้องการจะศึกษาหรือต้องการจะวัด ซึ่งอาจจะเป็นคน วัตถุสิ่งของ องค์กร สถาบัน อาชีพ วิชา นโยบาย เช่น เจตคติต่ออาชีพ นักการเมือง เจตคติต่อวิชาภาษาไทย เจตคติต่อโรงเรียน เจตคติต่อนโยบายการจัดระเบียบสังคม เป็นต้น

2. ให้ความหมายหรือระบุขอบข่ายของเป้าเจตคติ ที่ต้องการจะวัดให้ชัดเจนว่าประกอบด้วยคุณลักษณะใดบ้าง เพื่อให้สามารถเขียนข้อความแสดงความรู้สึกต่อเป้าเจตคตินั้นได้อย่างครอบคลุมชัดเจน

3. เขียนข้อความแสดงความรู้สึก ต่อเจตคติที่ต้องการวัดให้ครอบคลุมคุณลักษณะ ที่สำคัญๆ ตามกำหนดไว้ในข้อ 2 ให้มีข้อความทั้งทางบวกและทางลบมากพอเมื่อวิเคราะห์แล้ว เหลือจำนวนข้อความที่ต้องการนำไปใช้วัดเจตคติได้ ข้อความควรมีลักษณะดังนี้

3.1 เป็นข้อความที่แสดงความรู้สึกต่อสิ่งที่ต้องการวัด สามารถโต้แย้งได้ ไม่ใช่ข้อเท็จจริง

3.2 เป็นข้อความที่มีความสมบูรณ์ใช้ชัดประเด็นเดียว

3.3 เป็นข้อความที่มีความแจ่มชัด สั้น กระชับรัด

3.4 เป็นข้อความที่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ใช้ศัพท์เทคนิคทางวิชาการ

3.5 เป็นข้อความง่ายๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

3.6 หลีกเลี่ยงการใช้คำคุณศัพท์หรือคำกริยาวิเศษณ์ เช่น เสมอๆ ปอยๆ ไม่เคย ไม่มีเลย ทั้งหมด เป็นต้น

3.7 ไม่ควรใช้ประโยคปฏิเสธหรือปฏิเสธซ้อน เพราะอาจทำให้ผู้ตอบเข้าใจได้ยากหรือสับสน

4. ตรวจสอบข้อความที่เขียนไว้ โดยตรวจสอบด้วยตนเองหรือให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ตรวจสอบ พิจารณาในเรื่องความครบถ้วนของคุณลักษณะของสิ่งที่ศึกษา ความถูกต้องเหมาะสมการใช้ภาษา ความสอดคล้องกันกับรูปแบบการตอบที่กำหนดไว้ว่าควรใช้รูปแบบของ

การตอบแบบใด เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือ ชอบมากที่สุด ชอบมาก ปานกลาง ชอบน้อย ชอบน้อยที่สุด

5. ตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น โดยการทดลองใช้แบบวัดเจตคติกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวนหนึ่ง เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของข้อความและภาษาที่ใช้ รวมทั้งการตรวจสอบคุณภาพด้านอื่นๆ ได้แก่ ความเที่ยงตรง ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเจตคติทั้งฉบับด้วย

6. กำหนดการให้คะแนนการตอบของแต่ละตัวเลือก โดยทั่วไปนิยมกำหนดคะแนนเป็น 5 4 3 2 1 (หรือ 4 3 2 1 0) สำหรับข้อความทางบวก และ 1 2 3 4 5 (หรือ 0 1 2 3 4) สำหรับข้อความทางลบ การกำหนดคะแนนลักษณะนี้เรียกว่า arbitrary weighting method

7. จัดชุดแบบวัดเจตคติ เมื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบวัด แล้วให้จัดชุดแบบวัดเจตคติ ซึ่งโดยทั่วไปจะมีจำนวนข้อความตั้งแต่ 20 ข้อขึ้นไป เพราะถ้าแบบวัดมีจำนวนข้อความความเชื่อมั่นมักจะมีค่าน้อย ความเที่ยงตรงก็ไม่ดี

จากการศึกษาเกี่ยวกับเจตคติทำให้ทราบว่าเจตคติเป็นเรื่องที่ยากต่อการศึกษา เพราะเป็นเรื่องของความรู้สึก การที่จะวัดเจตคติ จำเป็นต้องศึกษาขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ และการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือแบบประเมินเจตคติซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ

6. **เจตคติต่อหลักสูตร** หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็นทั้งในทางบวกและทางลบ ของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย

พฤติกรรม

1. ความหมายของพฤติกรรม

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2532, หน้า 1) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรือกริยาที่ปรากฏออกมาทางร่างกาย ทางกล้ามเนื้อ ทางสมอง ทางอารมณ์และทางความรู้สึก ซึ่งโดยปกติมนุษย์และสัตว์ย่อมแสดงออกมาให้เป็นที่สังเกตเห็นได้ชัดและเห็นได้ไม่ชัด ซึ่งขึ้นอยู่กับการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มากกระตุ้นเป็นสำคัญ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2536, หน้า 155) ให้ความหมายของพฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำไม่ว่าสิ่งนั้นจะสังเกตได้หรือไม่ได้ แต่สามารถวัดได้โดยใช้เครื่องมือ และสามารถบอกได้ว่า มีหรือไม่มี เช่น ความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก ความสนใจ

สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ (2538, หน้า 97) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง ปฏิบัติกริยาหรือกิจกรรมทุกชนิดของสิ่งมีชีวิต จะสังเกตได้หรือไม่ก็ตาม เป็นพฤติกรรมที่มีอยู่ภายในหรือแสดงออกมามากน้อย

สุรพล พยอมแย้ม (2545, หน้า 18-20) ได้กล่าวว่า พฤติกรรม ในทางจิตวิทยานั้น หมายถึง การกระทำอันเนื่องมาจากการกระตุ้นหรือการจูงใจจากสิ่งเร้าต่างๆ การกระทำหรือพฤติกรรมเหล่านั้นเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้ผ่านขบวนการกลั่นกรอง ตกแต่งและตั้งใจที่จะทำให้เกิดขึ้น เพื่อให้บุคคลอื่นได้สัมผัสรับรู้พฤติกรรมของบุคคลแม้จะกระทำด้วยสาเหตุจุดมุ่งหมายเดียวกันแต่จะมีลักษณะอาการแตกต่างกัน เมื่อบุคคล เวลา สถานที่ หรือสถานการณ์เปลี่ยนไป เนื่องจากการกระทำของบุคคลล้วนจะต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจ อันประกอบด้วยอารมณ์และความรู้สึกของผู้กระทำพฤติกรรมนั้นๆ จึงทำให้พฤติกรรมของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน หรือปรับเปลี่ยนไปตามเรื่องราวที่เกี่ยวข้องเสมอ ด้วยเหตุผลที่ว่าพฤติกรรมแต่ละครั้งเกิดจากกระบวนการ ซึ่งหากพิจารณาแยกกระบวนการออกเป็นส่วนๆ จะพบว่า ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. ส่วนการแสดงออกหรือกิริยาท่าทาง (acting)
2. ส่วนการคิดที่เกี่ยวกับกิริยานั้น (thinking)
3. ส่วนความรู้สึกที่มีอยู่ในขณะนั้น (feeling)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 768) ได้ให้ความหมายของ พฤติกรรม หมายถึง การกระทำ หรืออาการที่แสดงออกมาทางกล้ามเนื้อ ความคิด ความรู้สึก เพื่อตอบสนองสิ่งเร้า

สรุปว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำของบุคคล เป็นการแสดงออกเพื่อตอบสนอง สิ่งเร้า เป็นผลสืบเนื่องมาจากความคิด ความรู้สึก ความเชื่อของบุคคล

2. กระบวนการเกิดพฤติกรรม

สุรพล พยอมแย้ม (2545, หน้า 25-26) ได้แบ่งกระบวนการเกิดพฤติกรรมออกเป็น กระบวนการย่อย 3 กระบวนการ คือ

1. กระบวนการรับรู้ (perception process) เป็นกระบวนการเบื้องต้นที่เริ่มจากการที่บุคคลได้รับสัมผัสหรือรับรู้ข่าวสารจากสิ่งเร้าต่างๆ โดยผ่านระบบประสาทสัมผัส ซึ่งรวมถึงความรู้สึก (sensation) กับสิ่งเร้าที่ได้สัมผัสนั้นๆ ด้วย

2. กระบวนการคิดและเข้าใจ (cognition process) กระบวนการนี้อาจเรียกได้ว่า "กระบวนการทางปัญญา" ซึ่งประกอบไปด้วยการเรียนรู้ การคิด การจำ ตลอดจนการนำไปใช้หรือเกิดการพัฒนาจากการเรียนรู้ต่างๆ ด้วยการรับการสัมผัสและการรับรู้ที่นำไปสู่การคิดและการเข้าใจนี้เป็นระบบการทำงานที่มีความซับซ้อน และเป็นกระบวนการภายในทางจิตที่ศึกษาและสรุปเป็นคำอธิบายที่ชัดเจนได้

3. กระบวนการแสดงออก (spatial behavior process) หลังจากที่ผ่านมาขั้นตอนของการรับรู้ การคิดและเข้าใจ แล้วบุคคลจะมีอารมณ์ตอบสนองต่อสิ่งที่ได้รับรู้นั้น แต่ยังมีได้แสดงออกให้ผู้อื่นได้รับรู้ ยังคงเป็นพฤติกรรมที่อยู่ภายใน (covert behavior) แต่เมื่อได้คิดและเลือกที่จะแสดงการตอบสนองให้บุคคลอื่นสังเกตได้เราเรียกว่า พฤติกรรมภายนอก (overt

behavior) ซึ่งพฤติกรรมภายนอกนี้เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่มีอยู่ทั้งหมดภายในตัวบุคคล นั้นเมื่อมีปฏิกริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่ง การแสดงออกมาเพียงบางส่วนของที่มีอยู่จริงเช่นนี้จึงเรียกว่า spatial behavior

สรุปได้ว่า การเกิดพฤติกรรม นั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ซึ่งสะสมมาตั้งแต่วัยเด็ก พฤติกรรมของบุคคลถูกควบคุมและหล่อหลอม โดยสิ่งแวดล้อม ดังนั้นกระบวนการเกิด พฤติกรรมที่มีคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทยของบุคคล จึงประกอบไปด้วย กระบวนการรับรู้ กระบวนการคิดและเข้าใจ กระบวนการแสดงออก

3. วิธีการวัดพฤติกรรม

พิชิต ฤทธิจรรยา (2545, หน้า 61) ได้กล่าวถึง การวัดพฤติกรรมทางการศึกษา แบ่ง ออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านพุทธิพิสัย เป็นการวัดความสามารถด้านสติปัญญา ได้แก่ ความสามารถด้าน ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการประเมินค่า
2. ด้านจิตพิสัย จิตพิสัยหรือความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ คุณธรรม
3. ด้านทักษะพิสัย ทักษะพิสัยหรือการปฏิบัติ

ในการจัดการเรียนการสอนมุ่งหวังที่จะให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงหรือเกิดพฤติกรรมทั้ง ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย การที่จะทราบว่านักเรียนเกิดพฤติกรรมดังกล่าวหรือไม่ นั้นจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือวัดพฤติกรรมแต่ละด้าน ในการวิจัยครั้งนี้ต้องการวัดพฤติกรรม ด้านจิตพิสัย การมีคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย

4. เครื่องมือวัดพฤติกรรม

พิชิต ฤทธิจรรยา (2545, หน้า 64-75) กล่าวว่าเครื่องมือวัดพฤติกรรมด้านจิตพิสัยมี หลายประเภท ได้แก่

1. แบบตรวจสอบรายการ เป็นการสร้างรายการของข้อความที่เกี่ยวกับพฤติกรรม หรือการปฏิบัติหรือคุณลักษณะที่ต้องการประเมินว่ามี หรือไม่มี แบบตรวจสอบรายการนิยมใช้ ในการประเมินความสนใจของนักเรียน เจตคติ คุณลักษณะส่วนตัว
2. มาตรฐานประมาณค่า ต้องการทราบรายละเอียดว่ามีอยู่เพียงใด หรือมีในระดับใด เพื่อจัดอันดับคุณภาพในการประเมินค่ากระบวนการ ผลผลิต และวัดคุณลักษณะนิสัยหรือ ลักษณะทางจิตวิทยา เช่นความสนใจ ค่านิยม การปรับตัว ความคิดเห็น รูปแบบของมาตรฐาน ประมาณค่า มีดังนี้

2.1 มาตรฐานประมาณค่าแบบบรรยาย (descriptive rating scales) เป็นการใช้ ข้อความบอกระดับที่ผู้ตอบจะพิจารณาเลือกตอบ

2.2 มาตรฐานประมาณค่าแบบตัวเลข (numerical rating scales) เป็นการใช้ ตัวเลขบอกระดับที่ผู้ตอบจะพิจารณาเลือกตอบ

2.3 มาตรฐานประมาณค่าแบบเส้นหรือกราฟ (graphic rating scales) เป็นการใช้เส้นตรงแบ่งเขตช่องบอกระดับการเลือกตอบ

2.4 มาตรฐานประมาณค่าแบบใช้สัญลักษณ์ (symbolic rating scales) เป็นการใช้สัญลักษณ์บอกระดับที่ผู้ตอบจะพิจารณาเลือกตอบ สัญลักษณ์ที่ใช้อาจเป็นตัวอักษรหรือเป็นรูปภาพ

2.5 การจัดอันดับ (ranking) เป็นการใช้ตัวเลขแสดงการเรียงลำดับความสำคัญหรือให้จัดเรียงใหม่

รูปแบบมาตรฐานประมาณค่านี้หากกำหนดเป็นความรู้สึก ความคิดเห็น เจตคติ หรือพฤติกรรมในเชิงสนับสนุน ไม่สนับสนุนข้อความนั้น กำหนดคำตอบเป็น 5 ระดับ เป็นการประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert rating scale)

3. แบบวัดเชิงสถานการณ์ เป็นการจำลอง หรือสร้างเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ ขึ้นแล้วให้บุคคลแสดงความรู้สึกว่าตนเองจะกระทำ หรือมีความเห็นอย่างไรต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

4. การสังเกต เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในลักษณะของการเฝ้าดู ศึกษาเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของสิ่งที่สังเกต หรือพฤติกรรมของสิ่งที่เราต้องการศึกษาอาจเป็น ลักษณะบุคลิกภาพ การใช้คำพูด ภาษาท่าทาง กิจกรรม ทักษะและความสามารถ รวมทั้งสภาพแวดล้อมต่างๆ

5. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลโดยผู้รวบรวมข้อมูลมีโอกาสพบปะสนทนากับผู้ให้ข้อมูลโดยตรงและมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนทั้งสองฝ่าย การสัมภาษณ์จะทำให้ได้ความรู้ ความจริง เกี่ยวกับพฤติกรรม คุณลักษณะ เจตคติ บุคลิกภาพ ท่วงที วาจา อุปนิสัย ปฏิภาณไหวพริบ

สรุปได้ว่า เครื่องมือวัดพฤติกรรมการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการวัดและประเมินผลการศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ต้องการใช้เครื่องมือวัดพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย โดยใช้แบบมาตรฐานประมาณค่ากำหนดคำตอบเป็น 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert rating scale)

5. พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย

ในการวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย ด้านความมีวินัย ความประหยัด ความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์สุจริต และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาและพิจารณาคำนิยามคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย จากนักการศึกษา จากหน่วยงานต่างๆ และศึกษาวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปว่าพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย หมายถึง การกระทำที่แสดงออกมา ทางร่างกาย กล้ามเนื้อ ความรู้สึก เพื่อดอบสนองต่อสิ่งเร้า ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะสังเกตได้หรือไม่ได้ สามารถวัดได้โดยใช้เครื่องมือวัดพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย โดยแยกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. พฤติกรรมความมีวินัย หมายถึง การยึดมั่นที่จะประพฤติตนตามแบบแผนระเบียบข้อบังคับ ข้อปฏิบัติที่ถูกต้องดังงามอย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น
2. พฤติกรรมความประหยัด หมายถึง การรู้จักเก็บออม การรู้จักวางแผนใช้จ่ายเงิน และทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์
3. พฤติกรรมความกตัญญูกตเวที หมายถึง การประพฤติตนซึ่งแสดงถึงความสำนึกในบุญคุณของบุคคลและสิ่งที่มีคุณ รู้จักตอบแทนคุณต่อบุคคลและสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อเรา ตอบแทนด้วยการกระทำ ด้วยสิ่งของ ด้วยคำพูด
4. พฤติกรรมความซื่อสัตย์ หมายถึง การทำตามข้อตกลง ตรงไปตรงมา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่คดโกง พูดตามความเป็นจริง ไม่แสแสวง รักษาสัจจะ
5. พฤติกรรมความภาคภูมิใจในความเป็นไทย หมายถึง ความชื่นชอบ ความศรัทธาในเอกลักษณ์ของชาติไทย ได้แก่ ภาษาไทย ศิลปะ ดนตรีนาฏศิลป์ไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ทรงศรี หอมจันทร์ (2548, บทคัดย่อ) ศึกษา เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ และเทคโนโลยี วิชาขานมไทยสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านวังเพลิง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1 โดยมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานนักเรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรวิชาขานมไทยสมัยสมเด็จพระนารายณ์ 2) การพัฒนาหลักสูตร มีองค์ประกอบของหลักสูตร ผลการทดลองใช้ พบว่าผลการประเมินผลนักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับวิชาขานมไทยสมัยพระนารายณ์ก่อนและหลังใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) ผลการปรับปรุงหลักสูตรนักเรียนมีความพึงพอใจในหลักสูตร

ฉลองชัย ข้องหลิม (2548, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเทคนิคการสอนกีฬาฟุตบอล สำหรับครูผู้สอนระดับประถมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเทคนิคการสอนกีฬาฟุตบอล สำหรับครูผู้สอนระดับประถมศึกษา พบว่า ครูมีความต้องการให้มีหลักสูตรฝึกอบรมเทคนิคการสอนกีฬาฟุตบอล โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะพื้นฐานของฟุตบอลการเสริมสร้างสมรรถภาพการบริหารร่างกาย การเล่นฟุตบอลเฉพาะตำแหน่ง เทคนิคการสอนฟุตบอล และใช้แบบการฝึกอบรมเน้นการฝึกปฏิบัติ 2) หลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย ความเป็นมา ความสำคัญ หลักการ จุดหมาย หลักสูตร เนื้อหา วิธีการฝึกอบรม สื่ออุปกรณ์ การวัดและประเมินผล โดยเนื้อหาของหลักสูตรเป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ 3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมกับครูผู้สอนระดับประถมศึกษา จำนวน 3 วัน โดยการบรรยาย การสาธิต และการฝึกปฏิบัติ พบว่าครู มีความสนใจ ตั้งใจ และสามารถฝึก

ปฏิบัติด้านเทคนิคการสอนได้ 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า ครูผู้สอนระดับประถมศึกษามีความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้

พระมหาสิริชัย เสรีไตรรัตน์ (2549, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศีลธรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า องค์กรต่างๆ ชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาร่วมกันจัดการศึกษา โดยการพัฒนาหลักสูตร จัดการเรียนรู้ในชุมชนของคนในขอบข่ายที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนท้องถิ่น และจุดเน้นของหลักสูตรฝึกอบรมมุ่งให้การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนรวมทั้งส่งเสริมสถาบันพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของประเทศชาติ ส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร โดยมีเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับบริบทนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ ผู้เรียนเกิดความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรม และส่งเสริมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนให้เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยรูปแบบการฝึกอบรมเน้นให้ความรู้พร้อมกับฝึกปฏิบัติจริง 2) การพัฒนาหลักสูตร (ฉบับร่าง) ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมายหลักสูตร เนื้อหาสาระ วิธีการฝึกอบรม สื่อและวัสดุอุปกรณ์ และการวัดประเมินผล โดยเนื้อหาของหลักสูตรแบ่งเป็นภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และกิจกรรม ซึ่งมีแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 11 แผน ผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีความสอดคล้องและเหมาะสม 3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี จำนวน 2 คีน 3 วัน โดยการบรรยาย สาธิต และฝึกปฏิบัติจริง ตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความสนใจ และตั้งใจ สามารถปฏิบัติกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของกระบวนการฝึกอบรม ได้เป็นอย่างดี 4) การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อน การใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการประเมินระหว่างฝึกอบรม พบว่า นักเรียนมีทักษะปฏิบัติได้เป็นที่น่าพอใจ และการประเมินหลังการใช้หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องและเหมาะสมที่จะนำไปใช้

พระมหาประนอม ทองไพบูลย์ (2549, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง การลดความทุกข์ เพิ่มความสุข สำหรับอุบาสก อุบาสิกา ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาความต้องการพื้นฐานในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า อุบาสกอุบาสิกาที่มีทั้งเพศหญิงและเพศชายเท่ากัน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี 2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรการฝึกอบรมลดความทุกข์ เพิ่มความสุข ประกอบด้วยโครงสร้างดังนี้ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัดอุปสรรค 3) แนวการจัดกิจกรรม การฝึกอบรม 4) สื่อการฝึกอบรม 5) การวัดและการประเมินผล 6) เกณฑ์การผ่านหลักสูตรการฝึกอบรม 3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่า การทดลองใช้หลักสูตรครั้งนี้ทดลองใช้จำนวน 3 วัน 2 คีน มีกิจกรรม 3 ขั้นตอน คือ ก่อนการฝึกอบรม

ระหว่างดำเนินการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรม 4) การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร ฝึกอบรม พบว่า 4.1) ความรู้เกี่ยวกับการลดความทุกข์ เพิ่มความสุข ของอุบาสก อุบาสิกา หลักจากการฝึกอบรม ระหว่างการดำเนินการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4.2) เจตคติโดยภาพรวมของอุบาสก อุบาสิกา ที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด 4.3) พฤติกรรมเกี่ยวกับการลดความทุกข์ เพิ่มความสุข ของอุบาสก อุบาสิกา หลังการฝึกอบรม เรื่อง ลดความทุกข์ เพิ่มความสุข สูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4.4) หลังการประเมินหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง การลดความทุกข์ เพิ่มความสุข สำหรับอุบาสก อุบาสิกาครั้งนี้ ได้ปรับปรุงในส่วนของขนาดตัวอักษรในเอกสารประกอบการฝึกอบรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น และปรับแผนการจัดการฝึกอบรมให้มีเวลาที่เหมาะสมกับความสนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

พระมหาสมศักดิ์ จันทวดี (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนาหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง สมาธิภาวนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนห้วยพิบูล (สำนักงานสลากกินแบ่งสงเคราะห์ 68) จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน หน่วยงานต่างๆต้องการให้ชุมชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 2) ผลการพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง พบว่า องค์ประกอบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องและเหมาะสม 3) ผลการทดลองใช้หลักสูตร พบว่า การนำหลักสูตรไปใช้กับนักเรียนเป็นไปตามที่แผนกำหนด 4) ผลการปรับปรุงหลักสูตรพบว่า นักเรียนมีความรู้ เรื่องสมาธิภาวนาหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระครูปลัดเก่ง กัลยาณกิตติคุณ (2550, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม เรื่องมุสาวาท กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร ครูผู้สอนทุกคนมีความต้องการให้มีการอบรมเรื่องมุสาวาท และจากการสอบถามนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เห็นด้วยกับการอบรมโดยเฉพาะเกี่ยวกับปัญหาด้านความประพฤติปฏิบัติคนในศีล 5 ข้อที่ 4 ห้ามพูดปดอยู่ในระดับมากที่สุด และในการจัดกิจกรรมควรให้นักเรียนร่วมปฏิบัติกิจกรรมให้เห็นคุณและโทษของมุสาวาท 2) หลักสูตรฝึกอบรมประกอบด้วย หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กระบวนการฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรม กิจกรรม สื่อประกอบ ระยะเวลาการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 4 แผน ได้แก่ ความหมายและองค์ประกอบของมุสาวาท ประเภทและอาการแสดงมุสาวาท กฎแห่งกรรมและวิธีการลดพฤติกรรมกรมมุสาวาท 3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมเรื่องมุสาวาท กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 3 วัน ทำการทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียน สังเกตพฤติกรรมทางวาจาก่อนเรียนและหลังเรียน สอบถามเจตคติ 4) การประเมินผล

ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แก้ไขเจตคติ ความรู้ และความชำนาญให้ดีขึ้น โดยการฝึกอบรมได้นำเอาวิธีและการปฏิบัติจากกิจกรรมต่าง ๆ ตามหลักของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงอันก่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจที่แท้จริง แล้วสามารถนำเอาความรู้ความสามารถที่เกิดจากการเข้ารับการอบรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขในสังคมตลอดไป 2) ผลการพัฒนาหลักสูตร ได้หลักสูตรฉบับร่างซึ่งประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ขอบข่ายเนื้อหาสาระ ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมฝึกอบรม สื่อและวัสดุอุปกรณ์ การวัดและประเมินผล แผนการจัดการเรียนรู้ เอกสารประกอบหลักสูตร โดยเนื้อหาสาระของหลักสูตรแบ่งเป็นภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และภาคกิจกรรม ผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีความสอดคล้องและเหมาะสม 3) ผลการทดลองใช้พบว่า นักเรียนมีความสนใจและตั้งใจสามารถปฏิบัติกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของการฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี 4) ผลการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์หลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การประเมินระหว่างการใช้หลักสูตร พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมในการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก ส่วนการประเมินหลังการใช้หลักสูตรในด้านเจตคติ พบว่า นักเรียนมีเจตคติต่อหลักสูตรฝึกอบรมในข้อคำถามเชิงบวกอยู่ในระดับที่เห็นด้วยทุกข้อ ข้อคำถามเชิงลบส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ไม่เห็นด้วยและมีเพียง 1 ข้ออยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ

สง่า แดงวงษ์ (2552, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตร เรื่อง การทอผ้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองกระทุ่ม สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร พบว่า สถานศึกษาวางแผนจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น จัดการศึกษาให้สนองนโยบายในการจัดการศึกษาของหน่วยงานทางราชการ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองจากประสบการณ์ตรงอันก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง และสามารถนำเอาความรู้ ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ รวมทั้งเป็นผู้อนุรักษ์ และสืบสานการทอผ้าอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน และพัฒนาหลักสูตรจากการสอบถามความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย ซึ่งทุกฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรพัฒนาหลักสูตรการทอผ้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองกระทุ่มขึ้นใช้ในโรงเรียน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียน 2) ผลการพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย คำอธิบายรายวิชา โครงสร้าง เนื้อหาสาระ เวลาเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วยเนื้อหาสาระของหลักสูตร โดยแบ่งเป็นภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ จำนวน 16 แผน ผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตร พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทใน

สถานศึกษา 3) ผลการทดลองใช้หลักสูตร โดยนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ภาคเรียนที่ 1 โรงเรียนวัดหนองกระทุ่ม จำนวน 30 คน ดำเนินการทดลองหลักสูตรตามแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความสนใจ ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรม สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ซึ่งสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น

4) ผลการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการทอผ้า จากภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองกระทุ่มหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน การประเมินผลงานผ้าทอของนักเรียน พบว่า ผลงานของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับคุณภาพดี ส่วนการประเมินด้านเจตคติ พบว่า นักเรียนมีเจตคติต่อการเรียนตามหลักสูตร การทอผ้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองกระทุ่มโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร พบว่าภายหลังจากทดลองใช้หลักสูตร มีการปรับเปลี่ยนชั่วโมงเรียนในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 12 และ 13 จากแผนละ 1 ชั่วโมง เป็นแผนละ 2 ชั่วโมง

2. งานวิจัยต่างประเทศ

จอห์น เอ็ดวาร์ด โรมิโอ (John Edward Romeo, 1987 N, pp.2595-A) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาความรู้ จริยธรรม จากคะแนนแบบทดสอบพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการสอนการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 201 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ใช้วิธีการพัฒนาจริยธรรมจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโคลเบิร์ก (Kohlberg) วิเคราะห์โดยหาค่า t-test และค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ของเพียร์สัน ผลการทดลองพบว่าคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ องค์ประกอบภูมิหลังของประชากรด้านเพศ อายุ ชั้นเรียน คะแนนสะสมการศึกษาของบิดามารดา และจำนวนปีการศึกษาในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญ

วินเซนต์ (Vincent, 1996, pp.6446-A) วิจัยทดลองการใช้วิธีสอนในชั้นเรียน โดยการทดลองกับนักเรียนเกรด 6 จำนวน 45 คน ทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นสองกลุ่ม เพื่อทดลองวิธีสอนสองวิธี และเป็นกลุ่มควบคุมหนึ่งกลุ่ม กลุ่มทดลองที่ 1 ใช้วิธีสร้างค่านิยม คือ ครูผู้สอนให้นักเรียนอภิปรายโดยใช้เรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งเชิงคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งกระตุ้น ครูคอยชักนำและเสนอเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าที่นักเรียนให้อยู่เสมอ ส่วนกลุ่มที่ 2 ใช้วิธีสอนแบบธรรมดา คือ การพำนักบรรยายสั่งสอน ใช้เวลาฝึก 10 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง 30 นาที ผลการวิจัยพบว่า วิธีสร้างค่านิยมซึ่งประกอบด้วยการอภิปรายและเสนอความรู้ที่สูงขึ้นชั้นหนึ่ง ให้ผลยกระดับคุณธรรมจริยธรรมตามขั้นต่างๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แอน (Ann, 2000, abstract) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรและการปฏิรูปหลักสูตรของครู จำนวน 185 คน ในโรงเรียนขนาดกลาง ในเมือง นอกเมือง และ

ชนบท ในรัฐนอร์ทเทอร์น โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลซึ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูล โดยรวบรวมเกี่ยวกับครูและโรงเรียน ส่วนที่ 2 ระดับความต้องการในการได้รับการสนับสนุนในด้านการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตร ส่วนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดผู้ตอบแบบสอบถามและมีการสัมภาษณ์แบบเน้น (focus group interviews) ผลการวิจัย พบว่าครูได้ระบุความต้องการ เวลาในการวางแผน อภิปราย สังเกต และการแสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับศิลปะการสอน และครูต้องการให้ผู้บริหารของรัฐมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสาธารณชน โดยสนับสนุนงบประมาณ และครูต้องการสนับสนุนจากเพื่อนครูและผู้บริหาร ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์ด้านการสอนและการประเมินผลในชั้นเรียน

เดวิดสัน (Davidson L, 2001, abstract) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรมความประพฤตินักเรียนในโรงเรียนในรัฐ Alabama โดยสร้างหลักสูตรเสริมด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนขึ้นดำเนินการหนึ่งสัปดาห์ หลังจากนั้นดำเนินการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของการใช้หลักสูตรดังกล่าวด้วยการถามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ที่เกี่ยวข้องด้วยคำถามต่อไปนี้คือ 1) หลักสูตรเสริมด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนที่สร้างขึ้นและดำเนินการไปแล้วนั้น สามารถลดปัญหาความประพฤตินักเรียนได้หรือไม่ 2) หลักสูตรเสริมด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนที่สร้างขึ้นและดำเนินการไปแล้วนั้น สามารถลดปัญหาทางเพศของนักเรียนได้หรือไม่ 3) หลักสูตรเสริมด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนที่สร้างขึ้นและดำเนินการไปแล้วนั้นสามารถพัฒนาความประพฤตินักเรียนโดยรวมให้ดีขึ้นหรือไม่ 4) หลักสูตรเสริมด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนที่สร้างขึ้นและดำเนินการไปแล้วนั้นโดยรวมมีประสิทธิภาพหรือไม่ ส่วนผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ที่เกี่ยวข้องจำนวน 249 คน ตอบคำถาม จากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแปลความหมายว่าหลักสูตรเสริมด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนที่สร้างขึ้นและดำเนินการไปแล้วนั้นสามารถลดปัญหาความประพฤติ สามารถลดปัญหาทางเพศ และช่วยพัฒนาความประพฤตินักเรียนได้ โดยรวมหลักสูตรเสริมด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนที่สร้างขึ้นและดำเนินการไปแล้วนั้นมีประสิทธิภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบคำถามปลายเปิดพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ที่เกี่ยวข้องสนับสนุนการใช้หลักสูตรเสริมดังกล่าว และรู้สึกว่ามี ความจำเป็นต้องใช้หลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาความประพฤตินักเรียน หลักสูตรเสริมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ มีความครอบคลุมประเด็นคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องพัฒนา มีเนื้อหาสาระตรงประเด็น และครูอาจารย์มีความพึงพอใจในการนำหลักสูตรไปใช้

จูเวลล์ (Jewell, 2001, p.646) ได้ศึกษาเรื่อง การวัดการพัฒนาทางจริยธรรม ความรู้สึก การคิด และการกระทำ บทความนี้ศึกษาว่า บุคคลที่พัฒนาทางจริยธรรมแล้วเป็นบุคคลที่รู้สึกเกี่ยวกับประเด็นปัญหาจริยธรรมหรือไม่ หรือปฏิบัติอย่างมีจริยธรรมอย่างเข้มแข็งหรือไม่ หรือเข้าใจประเด็นปัญหาจริยธรรมหรือไม่ หรือปฏิบัติอย่างมีจริยธรรมหรือไม่เมื่อจัดการ

กับคนอื่น มีประเด็นโต้แย้งกันว่า ความหมายของคำว่าจริยธรรม เกี่ยวข้องกับวิธีที่คนควรจะกระทำต่อกันอย่างไรและโต้แย้งกันว่าการศึกษาจริยธรรม ควรจะจัดการกับการกระทำของคนในฐานะที่คนทำงานอยู่ภายในกลุ่ม แนวโน้มในการศึกษาสำหรับคนมีความสามารถพิเศษ เพื่อมุ่งเน้นสภาพทางความรู้ของแต่ละบุคคล เมื่ออภิปรายเรื่องการพัฒนาจริยธรรม เช่น เรื่องความรัก ความยุติธรรม หรือแนวโน้มที่จะวัดการพัฒนาทางความรู้ความเข้าใจ เช่น การรู้จักหลักจริยธรรมสากลพิจารณาเห็นว่าเป็นเรื่องเฉพาะตัวเกินความจำเป็นและเป็นเรื่องไม่เพียงพอทางแนวคิด บทความนี้ทำสังเขปขั้นตอน 6 ขั้นตอน ในการพิจารณาตัดสินจริยธรรมตามแบบของลอว์เรนซ์ โคห์ลเบิร์ก คือ การลงมือทำและการเชื่อฟัง ความมุ่งหมายทางเครื่องมือของแต่ละบุคคล และการแลกเปลี่ยน ความคาดหวังร่วมกันระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ และความเป็นไปตามความคาดหวัง ระบบสังคมและการรักษาความสำนึกทางสังคมสิทธิที่มีก่อนและสัญญาทางสังคม หรือสาธารณประโยชน์ และหลักจริยธรรมสากล ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า งานวิจัยของ Kohlberg คนคิดอย่างไร ไม่ใช่ คนประพฤติอย่างไร

เบนเนท (Bennett, 2003, abstract) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตร พบว่าครูอาจารย์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากยิ่งขึ้น ในด้านการเสนอแนวความคิด มีการนำผลการวิจัยและผลงานทางการศึกษามาใช้กันอย่างแพร่หลาย ตั้งแต่ปี 1915 ถึง 1940 เริ่มจากการสร้างหลักสูตร มีการใช้อุปกรณ์การสอนมากขึ้น และยังสามารถพัฒนาการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การส่งเสริมความเป็นมืออาชีพ และส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย สร้างวิสัยทัศน์โดยให้ครูอาจารย์ได้ศึกษาในหลักสูตรทำวิจัย และมีการคัดเลือกตัวแทนครูอาจารย์ที่นำแนวคิดไปปฏิบัติจริง มีการสนับสนุนเช่น ขยายเวลาให้การช่วยเหลือที่ชัดเจน จัดหาแหล่งสร้างความเป็นมืออาชีพ โดยจัดให้มีที่ปรึกษาและมีการจัดตั้งองค์กรสมาชิกโครงการ

ออสทริช (Oestreich, 2003, abstract) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษา ในเบอร์ลิน โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับบุคลากรด้านโบราณคดีและครูชาวเบอร์ลิน ผลการวิจัย พบว่า ในด้านการเรียนการสอนอุปกรณ์ไม่เหมาะสมกับการพัฒนาบุคลากรครู มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการสื่อสารของรัฐบาลที่ด้อยประสิทธิภาพ การขาดแคลนครูที่มีประกาศนียบัตรรับรองและหลักสูตรไม่สอดคล้อง ส่วนความก้าวหน้าในการพัฒนาหลักสูตรสังคม พบว่า ชาวเบอร์ลินต้องการที่จะใส่หลักสูตรสังคมศึกษาอย่างจำกัด ตำราที่จัดให้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวเบอร์ลินช่วงก่อนเกิดอาณานิคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในปัจจุบันและอนาคต

แฮกกิง สก็อต, และบารราด (Hacking, Scott, & Barratt, 2007, abstract) ได้วิจัยหลักสูตรท้องถิ่นที่นักเรียนชาวอังกฤษเขียนสำเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเด็กๆ เป็นบทความที่สำรวจ วิเคราะห์ลักษณะการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ดีขึ้น เมื่อปี ค.ศ. 1983 สมาคมทางวิทยาศาสตร์ได้ประชุมและลงความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดขึ้นในโรงเรียน โดยเด็กๆ

ได้มีส่วนร่วม และเด็ก ๆ ที่มีส่วนร่วมเหล่านั้นมีอายุอยู่ระหว่าง 11-12 ปี ซึ่งเรียนอยู่ในโรงเรียน และมีที่ปรึกษา (mentor) อายุ 17 ปี โดยมีจุดประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อให้เด็ก ๆ มีปฏิริยาโต้ตอบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในห้องถิ่นของเขาทั้งหลาย ว่าเป็นอย่างไร 2) เพื่อให้เด็ก ๆ มีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของชีวิตกับหลักสูตรของโรงเรียน ว่าเป็นอย่างไร 3) โรงเรียนจะใช้สิ่งแวดล้อมของเด็ก ๆ มาสร้างเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรได้อย่างไร

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คือ ศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ศึกษาแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2545-2559 ศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีนโยบายส่งเสริมให้พัฒนาคนทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีจิตใจที่ดีงาม ประพฤติปฏิบัติในความดี ความถูกต้อง แสดงออกถึงความเป็นไทย ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ ความหมาย ความสำคัญของหลักสูตร ขั้นตอนและวิธีการพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมากำหนดเป็นรูปแบบใน การพัฒนาหลักสูตรการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยกำหนดเป็น 4 ขั้นตอน คือขั้นตอนที่ 1 วิจัย (research) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (development) การพัฒนาหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (research) การทดลองใช้หลักสูตร ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (development) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร